

Təvrat 22-qism
«Küylərlərin Küyi»

Təwrat 22-qisim

«Küylarning Küyi»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 22-qism
«Küylərlərin Küyi»

Kirix sөз

Axiq-məxuklarning bir-birigə yazoqan «muḥəbbət hət»lirini yaki «muḥəbbət xeir»lirini qūxinixning təsliki kəpiniqimizgə ayan. Axiq-məxuklarning öz tili wə kəp sirliri bar; əz'ara səzləxkəndə, xunqə kəp ixlər pəkət axiq-məxuk ikkisigila məlum, ularning munasiwitidiki kiliqqinə wəqələrninqmu xunqə zor əhmiyiti bolidu! Məlum bir jay, wəqit yaki qetixlik isimlar tiqola elinqandila, andin top-top əslətmilər yaki munasiwətlik məhpiy ixlər ularning esigə kəlkūnləp kiridu. Yat adəmlər bolsa, ularning səzlirini anglap garag bolup kalidu.

Kəpinqimiz axıq-məxukların bir-birigə yazoqan «muħəbbət hət»lirini yaki «muħəbbət xəir»lirini okup qūxinixni nəhayiti az «məxiq» kilduk; həm xundəq boluxi kərək, əlwəttə – qūnki bu bəxqilarning ixliri tursə! Biraq bəzi wəqitlarda kūqluk wə təsirlik məlum bir «muħəbbət həkayisi»ning təpsilatlıri muəllipning qəlimi bilən ammiqə ayan qilinip qalıdu; hərəkəndəq adəm Ləyli-Məjnun, Pərhad-Xerinning həkayiliridin təsirlənməy qalmaydu. Qūnki Huda Əzi wujudimizəqə «romantik» həssiatni saldı; biz «uning süriti»də yaritiloqanmiz wə romantik həssiat wə sürətning ayrılmas bir kismidur.

Öz vaxtında «Sulayman padixah və Xulamit»ning hekayisi İsrail ammisı arisida ohxaxla (Ləyli-Məjnun hekayisidək) dangki qikkən bolsa kerək. Sulayman padixah öz həkining əyni əhwalini xəhsən igiləx üqün addiy bir qoçqining kiyapitidə Galliliyə əlksigə kəlgən boluxı mumkin. U xu yərdə Xulamitni («Xulam» yaki «Xunəm» xəhiridiki bir kiz) uqritidu. U addiy bir yezilik kiz idi; akiliri uninoğa kizik aptap astida üzümzarlırini pərwix kıldurojanidi. Tekisttin kərnüdidu, uning ikki akisi wə bir singlisi bar idi; apisimu tiloqa elinidu, biraq atisi tiloqa elinmaydu, ehtimal aləmdin ötkən bolsa kerək.

Sulayman birinji kətim Xulamitni kərgəndə u bəlkim bir alma dərihi astida uhlawatqan bolsa kerək (8:4). Ular tunji kəruxüpla «kəyüp kəlixiti». Dəsləptə bu addiy padıqının kim ikənlikidin kizning kılqə həwiri yox idi, əlwəttə. Sulayman uningqə salahiyitini keyinqə axkarilidi. Həmmigə ayan, Padixahning ayali bolux adəmnı cəmğə salıdıoqan eşir məs'uliyətlik ix. Xunga, ularning munasiyati mükim boluqqa, yəni Xulamit Sulaymanning əzizə baolıoqan muhəbbitining əzərməydiyənlikioqə toluk ixəndürülgüqə, Sulayman əz salahiyitini uningqə axkarilimidi.

Deginimizdæk «padixahning ayali» bolux mäs'uliyiti nahayiti eqir. Lekin bu mäs'uliyät Xulamitka ayan bolqanda, u özining söyümlük yurtini taxlap, Sulaymanqqa ägixip büyük Yerusalem xähirigä berip, pütünläy yengi turmuxni baxlaxtin ibarät uluq qaraqqa kældi. Xeir toı qılqan künidiki ziyapätta, qızning külgüsü keqe toqruluq oylawatqını bilän baxlinidu. Asasän kitabning hämmisi Xulamitning naziri bilän yezilqan.

Xarktiki kəp padixahlarəja ohxax, Sulaymanningmu bir hərəm ayalliri bar idi. Biraq uningəja nisbətən Xulamit «birdinbir səyümlük»i boldi (5:2); səyğən ayal-kenizəkliri arisida uning təngdixi yok idi (7:8). Əzlririning muhəbbitini təbrikləx üçün Sulayman 13 «oylinix»ni

«Küylarning Küyi»

yazdi wə uni 5 «hatirə» astida rətləp məzkur kitabni qikardi. Bu on üç «oylinix»ning hər biri ularning muhəbbitigə baqlıq boləjan birər wəqə, parang, oy yaki qüx tooqruluk bolup, «oylinix»ning hər biri yənə bəx «hatirə»ning biri bilən baqlıqtur. Bu oylinixlardin ularning muhəbbitining kəndək rawajlanəjanlıkı, kəndək küqəytilgənlik, bir-birigə əzlinini əmürwayət beəqlixlixining «ələmdək küqlük» dərijigə yətkənlikini kərgili bolidu (8:6). Dərwəqə muxundək muhəbbət ər-ayallıq munasiwətkə qarita Hudaning bizgə ata kıləjan ülgisidur.

Kitabtiki bəx hatirə wə on üç oylinix wəqit tərtpi boyiqə tiziləjan əməs. Xunga «oylinixlar» ularning toluk «muhəbbət hekayə»simu əməs. Əz wəktidikilər üçün hekayining təpsilatlırı bəlkim xunqə tonux boləjan, ularni tiləqə elixning həjiti yəq idi, dəp kıyas kılımiz. Biraq bizgə nisbətən hekayining əzini, jümlidin hər bir hatirining arka kərünüxlirini əzrak «razwed» kılıximiz bilən ıgılıwaləqlı bolidu, dəp ixinimiz. Hər bir «oylinix»ka qoyuləjan mawzu wə ayətlərgə beriləjan xərhlər, əzimizning nemə ixlarning yüz beriwatkanlıqə boləjan pikir-təxəbbuslirimizla, halas. Okurmənlər bu qüxənqilirimiz, pikiririmizning tooqra yaki əməliyətkə yekın ikənlikigə əzlırı həküm qıqarsun. Yənə təkitleymizki, bu mawzular wə ayətlərgə koxuləjan xərhlər, jümlidin izahtatlar bizningdur, bular Mukəddəs Kitabning əsliy tekistining bir kismi əməs. Ular pəqət okurmənlərgə yardəm bolsun degən ümidte tərjiməndin koxuldi. Kitabning əsliy tekisti «kenik» besildi. Tekistning mənisı tooqruluk hulasigə kəlginimizdə biz həzirki zamandiki Arnold Fruhtənbaum wə Yakup Parax degən ikki Yəhudıy alimning oyliəjanlırıqə kəp əgəxtuk. Bizningqə bu ikki alimning hər birining xərhliri tekistning omumi y mənisidin eytkənda **bir-birigə əng mas kəlidu.**

Əmdi soraxka tegixlik boləjan bir soal kalidu: — «romantiklik» wə ər-ayallıktiki rawajlinip pixkan muhəbbət, bolupmu jinsiy muhəbbət tooqruluk bir xerlik hekayining Mukəddəs Kitab kismiliridin orun ələqəqlıki barmu? Hudaning həlki kəndək yaki nemixka məzkur kitabni «Hudaning wəhiysi bilən kəlgən» dəp qarap, uni Təwrattiki pəyəqəmbərlərləning kitablırlining katarıqə kirgüzgən? Sulayman padıxah əzi birinqi bolup məzkur yazmisining «wəhiy» ikənlikini bilixi kerək, əlwəttə. U jəmiy «bir ming bəx» xer-küy yazəjan. Sulayman xu bir ming bəx xer-küy iqidə muxu əsirini «Küylərləning küyi» dəp atıqəjan; xunga u qəqum uning ələhədilikini bilip yetip, həlkəning uni Mukəddəs Kitabning bir kismi dəp qəbul kılıxini otturıqə koyəjan. Həttə mumkinqılıkı barki, kitabni «Küylərləning küyi» dəp atıqəjanlıkı «dunyadiki barlık xer-küylərləning əng uluqı» degən məninimu kərsitixi mumkin.

Hudaning yolida yeziləjan məlum kitabta əməlgə axuruləjan bəxarət bolsa, məmin bəndilər bəlkim bu kitabni «Hudadin kəlgən» dəp qarixi mumkin. Biraq məzkur kitabta xundək bəxarət yəq. Biliximizqimu uning yezilixi bilən təng həq məjizə yüz bərmigən. Hudaning yolliridiki qəngkur bir prinsip barki, u muhim həkəqətlərgə hərdəim birlə guwahqı təminləplə kəlməy, bəlkı ikki yaki üç guwahqı təminləydu. Bu prinsip Musa pəyəqəmbərgə qüxürüləjan kənunda sotlar tooqrısida: «**Hər bir ixni ikki yaki üç guwahqıning əqlidın ispatlax kerək**» dəp yeziləjan — bəxqıqə eytkənda, əyibləngüqıning gunahını bəkitix üçün birlə guwahqı kupayə kıləydu. Əmma Huda bəkitkən «hər bir ixning ikki-üq guwahqısı kerək» degən xu prinsip sot-dəwalərdin bəxka dairidimu kəng inawətlıktur. Bu kitabka nisbətən Sulayman əzi birinqi guwahqı boləjan, əlwəttə. İxinimizki, omumən eytkənda, İsrailning pəyəqəmbərliri kəysi kitablarını Hudaning wəhiysi bilən kəlgənlikini Mukəddəs Rəh arqılık bilip andin bular tooqruluk Hudaning həlkigə guwahqlıq bərgən. Xuningdək ular Sulaymanın «Küylərləning küyi» həmdə xundəklə bəxka birkənqə tarihiy kitablar (alayluk, «Padıxahlar (1), (2)», «Tarih-Təzkirə (1), (2)»ni «Hudaning wəhiysi wə buyrukı bilən yeziləjan, həkəqətni kərsətkən hatirilər» dəp təstiklidi. Xundək bolup

«Küylarning Küyi»

Təwrattiki kitablarning sani əslidiki Musa pəyoqəmbərgə qüxürülgən «kanuniy hatirilər» boləqan 5 kitabtın (bəzidə ibraniy tilidə «Torah» dəp ataloqan) asta-asta 39 kitabqə yətküzildi. Xuning bilən Təwrat əng ahırkı «Malaki pəyoqəmbər» degən bexarətlik kitabı bilən miladiyədin ilgiriki 396-yilidə ahirlaxqan.

Əmdi Huda nemixqə bu «romantik muhəbbət»ni təswirləydiqan kitabni Təwratning bir qismi bolsun dəp buyruqan?

Təwratning birinqi babidə: **«Huda: «Bizning süritimizdə, Bizgə ohxaydiqan insanlarni yaritayli» degən»** dəp hatirilini. İnsanning «Hudaning süriti» boləqanliqi intayin qongqur bir sir bolup, Hudaning heqkandəq jismani yəhəttiki bir «sürət»i yəki «ohxaxliq»ini kərsətməydu, əlwəttə. **«Huda rohşur»** («Yh.» 4:24). Xunga yəqəq yəki təxtin jənsiz bir məbud yasap, «Mana Hudaning ohxixi!» deyixkə kət'iy bolmaydu wə xundəq kilix Təwratkə kət'iy mən'i kilinoqan. Qünki undəq jənsiz bir nərsini «Hudaning ohxixi» deyix tirik Hudani həkərləxtin ibarəttur. «Hudaning süriti» insanning rohi wə harakteridə məwjuştur. Bu «sürət» gunəh tüpəylidin sətləxtürülgən wə buzuloqan bolsimu, «sürət» tehi məwjuşt (Injil, «Yaq.» 3:9).

İnsandə xu «Hudaning süriti»din qəloqan bir yəhəti bolsa, hər insandə muhəbbətni ipadiləx wə muhəbbətni qəbul kilixqə boləqan təkəzza bolidu; Huda dunyani apiridə kiləqandə muhəbbətning əlahidə bir yoldə ər-ayallıq mənəsiwət ərkilik ipadiliniqanliqi wə qəbul kiliniqanliqini bekiktən. **«Xu səwəbtin (Huda bekitkini üqün) oqul bala ata-anisidin ayrilip, əz əyalioqə bəqlinip, uning bilən bir tən bolidu»** («Yar.» 2:24).

Ər-ayallıq muhəbbətning, jinsiyət wə xundəqlə jinsiyət ərkilik muhəbbətni ipadiləydiqanliqi wə qəbul kilidiqanliqi bolsa gunəhning nətijisi əməs, ular Hudaning insanlarəqə əsl təkşim kiləqanlirining bir qismidur, u Adəm'atimiz gunəh sadir kilixtin burunla məwjuşt boləqanidi. «Jinsiyətning əzi napak» degən gəp Xəytanning bir yəloqanqilikidur. Deyiximiz kərəkki, əlwəttə, ər-ayal nikah ərkilik bir-birigə bəqixlanmioqan bolsa, jinsiy «muhəbbət» ətküzüx Hudaning iradisigə pütünləy bir satqunluq — əməliyəttə u «muhəbbət» əməs, bəlki həlakətning mujəssəmləngənlikidin ibarəttur. Xundəq boləqandə, qiz-ayallar pəkət ərkəklər ləzzətliniqan bir oyunquq bolidu, haləs, kərəkşiz boləqandə taxliwətilidu. Hudaning Məsih ərkilik kəlgən kəqürüm-məqpiriti wə nijati gunəhni yumioqan bolsa, bu jinsiy tərəptiki gunəhning nətijisi boləqan rohiy buləqinix insanlarni dozəhə qüxüridu; uningdin sirt, əq-adawətkə qümgən həyat, heqkim bekixni halimaydiqan, xundəqlə «həramdin boləqan», ata-anilik muhəbbəttin məhrum boləqan nuroqun balilər wə yüzligən jinsiy kəsəllər uning bəxqə nətijisi bolup qalidu. Biraq jinsiy gunəhlərnə sadir qilməymən degən niyəttə: «Jinsiyət əzi napak, natoqra» deyix gunəhtin qutulux yoli əməs. Ər-ayallıq bolidiqan jinsiy muhəbbət Hudaning tilsimat wə əjayib bir sowəqetidur. Xundəq ikən, u sowəqətni təbrikləx, uning üqün rəhmət eytix, uningdin huzur elixqə toqra kelidu. «Küylərnəg küyi» degən kitabning pəyoqəmbərlərnəg kitabli ri kətaridin orun elixining məqsiti dəl xuki — Hudaning sowəqisi boləqan ər-ayallıq muhəbbətni təbrikləx, xundəqlə uning üstigə Hudaning təstiklioquqi məhürini bəsixtin ibarəttur. Xuningdək, Sulayman wə Xulamitning ülgə boləqan muhəbbiti ərkilik məzkur kitab bizgə nikahning uli, yəni bir-birini hərmətləx, kədirləx wə qüxinix, bir-birigə boysunux degən prinsiplərnə kərsitidu. Bu prinsipləroqə əsaslinip ər-ayalning muhəbbiti səqliniplə qəlməy, bəlki rawajlinip rixtliri təhimu küqlük bolidu. Oylinip bəqsək, ər-ayallıq, jümlidin jinsiy muhəbbət kəpinqimizning turmuxining xunqə muhim bir qismi boləqəqə, Muqəddəs Kitəbtə bu tərəptə yəloyorəqlər bolmioqan bolsa, tolimu qəlitə bolətti.

«Küylarning Küyi»

Biz yukiriki prinsiplar üstidə wə xuningdək Sulayman padixahning keyinki hayatidiki məsililər üstidə «qoxumqə sez»imizdə yənə azrak tohtilimiz. Hudaning məmin bəndiliri dəwrdin-dəwrgiqə kitabta təswirləngən muhəbbəttin Hudaning Öz jamaitigə yaki bolmisa hər bir etikadqioqə Məsih arqilik baqlıoqan muhəbbitining qongkur bir süritining əks etilgənlikini kərüp kəlməktə. Bəzi alimlar buni mazak qıloqan bolsimu, bizningqə kitabta ərayal arisidiki həm padixah-pukra arisidiki sap bir muhəbbət wəhiy arqilik sürətləngəqkə, u yənə Məsihning Öz həlqigə baqlıoqan muhəbbitining əjayib bir süriti bolmay qalmaydu («Əf. 5:20-33ni kərüng).

Izahat: Kitabta pat-pat tiloqə elinoqan «Yerusalem qizliri»ning səzliri Israil həlqining xeyrdə təswirləngən muhəbbətkə bolqan inkaslrini, xuningdək oqurmənlərnin əzlirining xeyrdə təswirləngən wəqəlgə soallirini wə inkaslrini bildüridu. «Yerusalem qizliri»ning səzlgənlirining həmmisila nəq məydanda bolqan boluxi natayin.

Oqurmənlərgə yardimi bolsun dəp biz bəzi ayətlərnin astioqə xər h bərdük. Bu xərhlərdə tekistning toluk mənisini xərhliməqki əməsmiz (qolimizdin kəlgən bolsa, xühhisizki, nuroqun bətlər qoxulatti), bəki oqurmənlərnəni arqə kərünüxliri tooqruluk azrak paydilik həwər bilən təminləməqki, xundakla bu əjayib muhəbbət xeyridin bəzi muhim yəkünlərnəni qikarməqkimiz. Yənə təkitləymizki, u xərhlər əzimizning pikrimiz, halas; u muqəddəs tekistning bir qismi əməs.

Qüxiniximizqə, kitabning «bəx hatirə», «on üq oylinix»ning qurulumisi təwəndikidək: —

Birinqi kışim — muhəbbətning baxlinixi (1:1-5:1)

1-hatirə toy küni üstidə bolqan oylar (1:2-2:7)

Oylinix (1) Xulamit Sulaymanning ordisida — toy ziyapitigə təyyarlinix (1:2-8)

Oylinix (2) toy ziyapitidiki dastihan üstidə bolqan oylar
(Sulayman Xulamitqə sez qilidu, andin Xulamit Sulaymanoqə sez qilidu) (1:9-14)

Oylinix (3) toy hujrisida bolqan oylar (1:15-2:7)

2-hatirə: Muhəbbətlixip yürgən künlər üstidiki oylar (2:8—3:5)

Oylinix (4) Sulaymanning ətiyazda Xulamitni yoklap kəlgini tooqruluk oylar (2:8-9)

Oylinix (5) Xulamit qayta-qayta kərgən «ayrilix» tooqruluk bir qüx (3:1-5)

3-hatirə: Ər-ayal bolup birlixix üstidiki oylinixlar (3:6-5:1)

Oylinix (6) toyoqə səpər (3:6-11)

Oylinix (7) toy keqisi (4:1—5:1)

«Küylərning Küyi»

**İkkinçi kışim — Ər-ayallıq muhəbbətni küqəytix —
Muhəbbətning yengi ipadiliri (5:2-8:14)**

4-hatirə: muhəbbətni rət kılıx tooqrisidiki bir qüx — u tooqrulux oylinix (5:2-6:9)

Oylinix (8) Xulamitni başqan qorkunqlux qüx (5:2-6:3)

Oylinix (9) Sulaymanning Xulamitka qaytip kelixi —
Xulamitni qayta mahtixi (6:4-9)

5-hatirə: yezida däm elix (Galiliyəgə qaytix) (6:10-8:14)

Oylinix (10) ««Maḥanaim (ikki bargah) ussuli» (6:10-7:10)

Oylinix (11) Xulamitning öz yurtini yoqlaxqa boloqan arzusi (7:11-8:4)

Oylinix (12) Yezilaroqa (Galiliyəgə) səpər (8:5-7)

Oylinix (13) Xulamitning yurtioqa, öyigə qayitip kelixi. Xulamit kikiq
singlisi tooqrulux ikki akisioqa sözləydu, ahirda Sulaymanoqa
söz qilidu (8:8-14)

Izahat — Uxbu kitabtiki əyni muqəddəs tekst: — «**əyniy tekst**» degəndək hər p qongliki
wə rənggi bilən kərsitilidu.

.....

Küylarning küyi

1¹ «Küylarning küyi» — Sulaymanning küyi..

Birinchi qism

Muhabbatning baxlinixi 1:2-5:1

Birinchi hatira — toy küni üstida boʻlgan oylar 1:2-2:7

Birinchi oylinix — Xulamit Sulaymanning ordisida — toy ziyapitiga tayyarlinix 1:2-1:8
Xulamit Sulaymanoqa sez qilidu

² «U otluk aqzi bilan meni seysun;
Qünki sening muhabbiting xarabtin xerindur.

³ Huxpuraktur sening otirliring;
Quyuloan puraklik may sening namingdur;
Xunglaxka qizlar seni seydidi.
Kenglumni özünggə məhliya qiloaysən —
Biz sanga əgixip yügürəyli!
— Padixah meni öz hujrilirioja əkirgəy!».

Yerusalem qizliri Sulaymanoqa sez qilidu

⁴ «Biz səndin huxal bolup xadlinimiz;
Sening muhabbatliringni xarabtin artuk əsləp təripləymiz».

Xulamit «Yerusalem qizliri» oqa jawab qilidu

⁵ «Ular seni durusluk bilan seydidi».
— «Qara tənlik bolqinim bilən qiraylikmən, i Yerusalem qizliri!
Bərək, Kedarliklarning qediriridək,
Sulaymanning pərdiliridək qərimən.

⁶ Manga tikilip qərimanglar,
Qünki qaridurmən,
Qünki aptap meni kəydürdi;

1:1 «xərḥ» — bu mawzu «küy-nahxilar arisidiki əng esil küy-nahxa» degən mənədə. Sulayman jəmiy 1005 küy-nahxa yazoqan («1Pad.» 4:32).

1:1 1Pad. 4:32

1:2 «U otluk aqzi bilan meni seysun» — ibranij tilida «u aqzidiki seyxiliri bilən seysun!», «qünki sening muhabbiting xarabtin xerindur» — «muhabbiting» ibranij tilida kəplük xəklidə bolup (muhabbatliring) muhabbatlixning ipadə-hərikətlirini kərsitidu.

–2-4-ayətning xərhi: Muxu yərdə Xulamit toyning birinji ziyapiti üqün tayyarlinidu. Nikah murasimi allikaqan etküzülgən: 2-ayəttə kizik yeri xuki, Xulamit bayanini pəkət «u» bilən baxlaydu — kim ikənlikini deməydu! Qünki seygüqi kixigə nisbətən hərdaim pəkət birdinbir «u» bar!

1:3 «Biz sanga əgixip yügürəyli» — bu sözləni Xulamitningki, birək «Yerusalem qizliri»ni əzi bilən birləxtürüp, «biz sanga əgixip yügürəyli!» eytidu.

1:4 «Biz səndin huxal bolup xadlinimiz; sening muhabbatliringni xarabtin artuk əsləp təripləymiz» — bəzi alimlar bu sözləni «Xulamit»ka eytilidu, dəp qaraydu. Qandakla bolmisun Yerusalem qizliri Xulamitka qoldax bolup u wə Sulayman üqün huxal boluwatidu.

1:5 «Ular seni durusluk bilən seydidi» — bu ayəttə Xulamit sez qilidu. Awwalki gəpni u Sulaymanoqa eytidu. «Ular» — muxu yərdə Yerusalem qizlirini kərsitidu.

«Küylarning Küyi»

Anamning oqulliri mändin rənjigən;
Xunga ular meni üzümzarlarni baqquqi kildi;
Xunga öz üzümzarimni baqalmioqanmən».

Xulamit Sulaymanoqa söz kildu

⁷ «Həy, jenim səyginim, deginə,
Padangni kəyərdə bakisən?
Uni kün kıyamida kəyərdə aram aloquzisən?
Həmrəhliringning padiliri yenida qümpərdilik ayallardək yürüxümning nemə həjiti?»

Sulayman Xulamitning soaliqa jawab beridu

⁸ «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,
Padamning başkan izirini besip mengip,
Padiqining qediri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın».

Ikkinqi oylinix — toy ziyapitidiki dastihan üstidə bolojan oylar Sulayman Xulamitka söz kildu

⁹ «I səyümlüküm, mən seni Pirəwnning jəng hərwilirioqa ketiləjan bir baytaloqa ohxattım;

¹⁰ Sening məngziliring tiziləjan munqaqlar bilən,
Boynung marjanlar bilən güzəldur.

¹¹ Biz sanga kümüx kəzlər kuyulojan,
Altundin zibu-zinnətlərni yasap berimiz».

1:6 «5-ayət xərhı» — Yerusalemlə kizlirining Sulaymannı tərıplıxı Xulamitka özining «kara tənlik» ikənlikini əsıtitidu. Uning akiliri uningdin bir yaki birkanə qetim rənjpı uni üzümzarlarda ıxləkkə əwətkən. Üzümlarlar da sayə az boləjaqqa u «kara tənlik» bolup kəlojan. — İbranıy tilida «məndin rənjdı» wə «meni kəydürdi» degən ıbarilər ohxax.

— «öz üzümzarimni baqalmioqanmən» — bu bəlkim kəqma mənida bolup: «Mən hərdəim dalada boləjaqqa, özümni asrax, özümning güzəllikimni saklax-bezəx, pərdəzıx waqıtm yəx idi» degənliktur.

— Kedarlıqlar qarwıqi həlkı idi, hərdəim qedirlərda turattı. Ularınıng qedirliri kapkara bolsa kerək. Bırak «Sulaymannıng pərdiliri» bolsa kara yaki tok rənglik boləjini bilən, bırak xübhəsizki, ularning üstidə qıraylık gül-nuskiliri bar idi.

1:7 «7-ayət xərhı» — Xulamit hazır ularning awwalkı muhəbbətləxkən künlirini əsıtitidu. Xu qaoqlar da Sulayman padıxah əl-yurtlarınıng hərkıyır əhwalini ıgiləx üqün padıqi kıyapitidə Xulamitning yurtı, yəni Galiliyəgə kəlgən bolsa kerək. Xunga Xulamit Sulaymannı addıy bir padıqi ikən dəp oyləjan. Xulamit uningəy kəyüp uni ızdığənda, u padılar kəp boləjan yərlərdə (Sulaymannıng «həmrəhliri») boləjan bəxka padıqlar bar yərlərdə) aylinip yürğən. Uning ailisini, xundakla özini ızəja qoymaslık üqün, Xulamit əzi birnəqqə kəzini elip (8-ayət), padıqining kıyapitidə öz qırayını kərsətməslik üqün qümpərdə tartıwaləjan. Bırak xundak nıqəblinix bilən uning kıyapiti pəhıxə ayalningkigə ohxap kəlojan (toy kiliwatkan kizlar qümpərdə artkəndə, pəhıxə ayallar xu qəjda qümpərdə arttı. Ular xu turkida ərləgə: «Mən bğün kəqə sən bilən toy kıləjadək mən» dəp ıpədilayttı wə həmdə özining kim ikənlikini yoxuralayttı, əlwəttə).

— Əgər u «səyğən padıqi» əz padısining nədə ikənlikini eytkən bolsa, bundak awarılıqlı yaki sətlıknıng həjiti yəx bolattı, əlwəttə.

— «Kün kıyamda» padisi həq kəqmay, mükim bir jayda midirimay yetixi mumkin.

— «...yenida qümpərdilik ayallardək yürüxümni nemə həjiti?» — bəxka birhil tərjimisi: «Nemixka tənəp kətkən birsidək qərgiləp yürəy?»

1:8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,...» — bəzi alimlar, bu jawabni «Yerusalemlə kizliri» bərgən, dəp kəraydu. «Padiqining qediri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın» — yaki «Padiqlarınıng qedirliri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın».

1:8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,...» — bəzi alimlar, bu jawabni «Yerusalemlə kizliri» bərgən, dəp kəraydu. «Padiqining qediri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın» — yaki «Padiqlarınıng qedirliri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın».

1:8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,...» — bəzi alimlar, bu jawabni «Yerusalemlə kizliri» bərgən, dəp kəraydu. «Padiqining qediri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın» — yaki «Padiqlarınıng qedirliri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın».

1:8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,...» — bəzi alimlar, bu jawabni «Yerusalemlə kizliri» bərgən, dəp kəraydu. «Padiqining qediri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın» — yaki «Padiqlarınıng qedirliri yenida öz oqlakliringni ozuklandurojın».

1:11 «9-11-ayət xərhı» — kədimki zamanlarda, ottura xərkıtki məmlikətlərdə atlar intayın qədrilini, «ulaq» orında ıxıltiliplə kəlməstin, bəlkı adəmining həmrəhi dəp kəraləjan; Sulayman əzi atlarəy bək amrak idi. Misirning atlırı bolsa əng esil idi; Pirəwnning atlırı Misirning əng esil eti bolup, qıraylık jabdulattı, əlwəttə.

— Xuningdək ayatning yəni bir nuskisi bar; Misirdiki jəng hərwilirini tartkən atlar adəttə baytallar əməs, ayoqlar idi; xunga Sulayman bu ohxitixi bilən, bəlkim özining Xulamit bilən bilə boləjini dıy həyajanlanəjanlikni kərsitidu.

«Küylarning Küyi»

Xulamit Sulaymanoʻja sʻz qilidu

¹² «Padixahʻ toy dastihinida olturoʻjinida, sumbul mahlʻimim purak qaqidu;

¹³ Mening sʻyumlukum, u manga bir monak murmakkidur,

U kekslirim arisida konup qalidu;

¹⁴ Mening sʻyumlukum manga ʻn-Gadidiki uzumzarlarda eskʻan bir oʻunqʻa henʻa gulidaktur»..

ʻUqinqi oylinix — toy hujrisida bolʻoʻan oylar 1:15-2:7 Sulayman Xulamitkʻa sʻz qilidu

¹⁵ «Mana, sʻan guzel, amrikim!

Mana, sʻan xundak guzel!

Kezliring pahtaklarningkidaktur!».

Xulamit Sulaymanoʻja sʻz qilidu

¹⁶ «Mana, sʻan guzel, sʻyumlukum;

Berhak, yekimlik ikʻansʻan;

Bizning orun-kʻerpimiz yexildur;

¹⁷ ʻOyimizdiki limlar kedir dʻarihidin,

Wasilirimiz arqilardindur.

Dawami

2¹ Men bolsam Xarun otlikidiki zʻepiran, halas;
Jilqilarda eskʻan bir nilupʻer, halas!».

Sulayman Xulamitkʻa jawab beridu

² «Tikʻan-jioʻanlar arisidiki nilupʻerdʻak,

Mana insan kizliri arisida mening amrikim xundaktur!»..

1:12 «sumbul mahlʻimim purak qaqidu» — «sumbul» ottura xarktki nahayiti huxpuraklik birhil ʻosumluk.

1:13 «Mening sʻyumlukum, u manga bir monak murmakkidur» — «murmakki» birhil ʻatir. Ayallar uni kiqukkina bir monak kilip baqlap boynioʻja esip koysa, u pʻutun kun hux purak qeqip turidu.

1:14 «... ʻn-gadidiki uzumzarlarda eskʻan bir oʻunqʻa henʻa gulidaktur» — Kanaanda (Pʻalastinda) «ʻn-Gadi»ning uzumzarliri ang esildur.

1:15 «15-ayʻet xarhi» — «Kezliring pahtaklardʻak guzel» — yaki «kezliring pahtaklarningkidʻak guzel»; yaki «pahtaklarning guzel tabiiti aks atkʻandʻak» yaki «pahtaklarning kanatliri jawlan kilʻoʻandʻak Xulamitning kezliri oynap turatti», degʻan manilarni bildurux mumkinchiligi bar. Ottura xarkʻta kizlar bugʻungʻa kʻadʻer yuz kismidin sirt badinining baxka jaylirini degʻudak kiyim-keqʻak bilʻan oriwalidioʻanlikʻi uqʻun, kiz-yigitlar bir-biri bilʻan sezlʻaxkʻandʻa kizning kezliri intayin muhim rol oynaydu, ʻalwʻatta.

—Izahat: — muxu ayʻetta wʻe tʻowʻandʻa, «amrikim» degʻan sʻz ibraniiy tilida dostluk degʻan uqʻumni ʻoz iqigʻa alidu. Xulamit Sulaymanni wʻe Sulayman Xulamitni bu sʻz bilʻan ʻozara «dost» dʻap ataydu. Dostluk hʻakikiiy muhʻabbʻatning muhim bir kismi; «koxumqʻa sʻz»imizdʻa buning ustdʻa tohtilimiz.

2:1 «1:16-2:1-ayʻet xarhi» — ʻoy-hujra bayan kilinoʻan sezlʻargʻa kʻarioʻanda, Sulayman Xulamit uqʻun ʻoz yurtini ʻaslitidioʻan alahida bir ʻoyni yaki hujrini yasioʻan (Xulamit Galiliyalik bolup, uning yurtida kedir, arqʻa wʻe kʻarioʻay dʻarahliri kʻep idi). Baxka bʻazi alimlar bu ayʻetlarni, Sulayman bilʻan Xulamitning ormanlar arisida muhʻabbʻatlxkinini kʻersitidu, dʻap karaydu. Birak Yerusalem ʻatrapida mundak kedir, arqʻa ormanliri yok idi.

—Ahirda Xulamit ʻezini «bak addiy» dʻap hes kilip, ʻezini otlakta bolidioʻan kiquk hʻam «addiy» ikki gulgʻa ohxitidu.

2:2 «2-ayʻet xarhi» — Sulayman Xulamitning ohxitixini tilʻoʻja elip, ʻasiqʻa bayan kilidu. Uningʻoʻja nisbʻatʻan zʻepiran yaki nilupʻer «addiy» bolsimu, intayin qiraylik idi: — «Manga nisbʻatʻan sening tangdixing yok, baxka kizlarni sʻan bilʻan (tikʻanlar wʻe nilupʻer otturisidikʻak) heqʻqʻandak selixturoʻquqligi yoktur».

«Küylarning Küyi»

Xulamit Sulayman toʻqiruluk sʻz qilidu

³ «Ormandiki dərəhlər arisida əskən alma dərividək,
Ooqul balılar arisididur mening amriqim.

Uning sayisi astida dilim aləmqə səyünüp olturdum;
Uning mewisi manga xerin tetidi;

⁴ U meni xarabhanioja elip kirdi;

Uning üstümdə kətürgən tuoqi muhəbbəttur..

⁵ Meni kixmix poxkallar bilən quwwətlənglar;

Almilar bilən meni yengiləndurunglar;

Qünki muhəbbəttin zəiplixip kəttim;

⁶ Uning sol qoli bexim astida,

Uning ong qoli meni siləwatidu.

⁷ I Yerusalem qizliri,

Jərənlər wə daladiki marallarning hərmiti bilən,

Silərgə tapiləymənki,

Muhəbbətning wəqit-saiti bolmioquqə,

Uni oyoqatmanglar, qozojimanglar!».

Ikkinqi hatirə: Muhəbbətlixip yürgən künlər üstidiki oylar 2:8—3:5

Tətinqi oylinix — Sulaymanning ətiyazda Xulamitni yoxlax kəlgini toʻqiruluk oylar

2:8—2:9

Xulamit Sulayman toʻqiruluk sʻzləydu

⁸ «Səyümlükümning awazi!

Mana, u keliwatidu!

Taoqlardin səkrəp,

Edirlardin oynaklap keliwatidu!

⁹ Mening səyümlüküm jərən yaki yax buoqidəktur;

Mana, u bizning əyning temining kəynidə turidu;

U derizilərdin qaraydu,

U pənjirə-pənjirilərdin marap bəkidü».

2:3 Küy. 8:5

2:4 «Uning üstümdə kətürgən tuoqi muhəbbəttur» — bəxka birhil tərjimisi: «U manga muhəbbət bilən qaridi».

2:5 «Meni kixmix poxkallar bilən quwwətlənglar; almlar bilən meni yengiləndurunglar» — qədimki zamanlarda kixmix poxkallar wə almlar jinsiy muhəbbətni küqəytix roljoja igə, dəp qarilatti.

2:7 «Muhəbbətning wəqit-saiti bolmioquqə, uni oyoqatmanglar, qozojimanglar!» — bəxka birhil tərjimisi: «wəqit-saiti bolmioquqə, səyümlükümni oyoqatmanglar, qozojimanglar!» «3-7-ayət xərhı» — 3-ayəttə Xulamit Sulaymanning təriplirigə inkas kəyturup, uni «əgə ohxitidu. Alma darihi əslı Pəlastin zeminida əsməydu, pəkət bəxka yurtlərdin elip kelinip bəzi yərlərdə alahidə tikilgən. Xunga alma dərivi nahəyiti ətiwərləx idi, kərgənla adəmni intayin hux qiliwəttəti. Bəzi alimlar «uning sayisi astida dilim aləmqə səyünüp olturdum, uning mewisi manga xerin tetidi» degini Xulamitning Sulayman bilən boləqan jinsiy muhəbbətləxini kərsitidu, dəp qaraydu. Bəxkilar buni muhəbbətning hər təripi kərsitidu, dəp qaraydu. Nemila bolmisun alma muhəbbətning simwoli; «kixmix poxkallar» degini bolsa, jinsiy muhəbbətni qozojaydioqan yeməklilik həsəblinatti.

–7-ayət (muhəbbətning wəqit-saiti toqiridə) üstidə üq muhim pikir bar:

–(1) muhəbbətning əz təbiy jəryani bolidu, bəxkilar uni baldur qozojiməqə bolsa ziyan yətküzidu;

–(2) (ər-hotunluk munasiwəttə) əz jorisida kizojin muhəbbətni qozojioqandin keyin uningə dahlı kiliqə bolmaydu;

–(3) jinsiy muhəbbətkə kənaət kiliqning imkaniyiti bolmisa, undəktə uni qozojaxkə kət'iy bolmaydu. Bu «imkaniyət» (a) pəkət nikah qilinoqan əhwaldaBoluxı (ə) ikki tərəpkə muwəpik wəqit boluxı kərək, əlwəttə.

–Bizningə ayət bəlkim bu üq mənining həmmisini əz iqigə alidu.

2:9 «8-9-ayət xərhı» — muxu ayətlərdə (8-9) Xulamit bəlkim Sulaymanning kəngli əzigə qüxkən, əzini «jərən, buoqə»ning süritidə kəojioqan künləri əsləydu. Sulayman Xulamitni yəqliojili, uning bilən ətiyazlik mənziridin huzurlinixkə həmrəh boluxkə təklip qiləjili kəldi (təwəndiki 10-17-ayətləri kərtüng).

–Jərənlər, buojilərmu kəna zamanlarda muhəbbətning simwolliri idi.

«Küylarning Küyi»

Sulayman Xulamitka söz qilidu

- ¹⁰ «Mening sөyümlüküm manga sөz qilip mundaq dedi: —
«Ornungdin tur, amriqim, mening güzilim, män bilän kətkin;
¹¹ Qünki mana, kix ötüp kətti,
Yamoqur yeoqip tügidi, u ketip qaldı;
¹² Yər yüzida güllər kəründi;
Nahxilar sayrax waqti kəldi,
Zeminimizda pahtəkning sadasi anglanmaqta;
¹³ Ənjür dərihi kixlik ənjürlirini pixurmaqta,
Üzüm talliri qeqəkləp öz purikini qaqmaqta;
Ornungdin tur, mening amriqim, mening güzilim, män bilän kətkin!
¹⁴ Ah mening pahtikim, Qoram tax yeriki iqida,
Kiya daldisida,
Manga awazingni anglatkaysən,
Qünki awazing xerin, jamaling yekimliktur!».

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

- ¹⁵ «Tülkilərni tutuwalayli,
Yəni üzümzarlarni buzoquqi kikiq tülkilərni tutuwalayli;
Qünki üzümzarlirimiz qeqəkliməktə».

Xulamit Yerusalem qizlirioqa söz qilidu

- ¹⁶ «Sөyümlüküm meningkidur, män uningkidurmən;
U nilupərlər arisida padisini bekiwatidu».

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

- ¹⁷ «Tang atquqa,
Kəlanggilər qeqip yoqioquqa,
Manga qarap burulup kəlgin, i sөyümlüküm,
Hijranlik taqliri üstidin səkrəp kelidoqan jərən yaki buoqidək boləjin!».

2:14 «12-14-ayət xərhi» — Sulayman Galiliyədəki ixlirini qoyup qoyup, Xulamitni yəna yoqlap berip, uni ətiyazlik mənziridin billə huzurlinixka təklip qilidu. Yengila ötüp kətkən kix bolsa ularning muhəbbitini qilqə sowutmidi.

–12-ayət üstidə; «sayrax waqti kəldi» dəgən ibarə ikki bislik bolup, ikkinqi mənisi: «qatax waqti kəldi». Bu ikki bislikliki bəlkim kəstən ixlitilgən.

–13-ayət üstidə; pahtəklər insanəqa nisbətən intayin ulayim kux dəp həsəblinidu, biraq «tartinqak» bolidu. Sulayman Xulamitning kəngül səzlrini anglimakqi bolup, uning əhwalini «Qoram tax yeriki iqida turoqan pahtək»kə ohxitidu. U Sulaymanning muhəbbiti iqida mülək bihətar; u hərgiz səzlrinin rənjiməydu. Uning jawabi təwəndə kərülidu (15-ayət).

2:15 «15-ayət xərhi» — tülkilər üzümzarlarda təxükləni u yər, bu yərlərdə kolap, ow izdəp tal yiltizlirioqa kəp ziyan yətküzidu. Biraq bu yərdiki «üzümzar», xühhisizki, əzlrining muhəbbitini kərsitidu. U ularning muhəbbitigə bəzi təsaləqu yaki dahlil boləqan ixlarni baykap, dərhal bu ixlarni (məyli «kikiq» bolsimu) bir tərəp qilayli dəp ötünidu. Ular xu qaoqda tehi ər-hotub bolmisimu, bundak təsaləqlarni bir tərəp qilix baldurluk kilmaytti.

–Uların muhəbbitigə təsaləqu boləqan nəhayiti qong bir ix Sulaymanning əz hizmiti wə eoqir məs'uliyiti boləqan boluxi mumkin. Xulamit «özüm Sulaymanni bu hizmitini hatirjəmlik bilən orundaxka toluk qoyuwetixim kərək» dəp qüxinidu. «nemixka sən xunqə kəp waqit ixləysən, sən manga waqtingni ajratmaysən, sən meni səyməysən» dəgəndək pozitsiyə kəp ər-hotunların muhəbbitini buzup kəlməktə. Xunga təwəndiki 16-ayəttə, biz Sulaymanning əz hizmitini hatirjəmlik bilən qiliwatkanlikini kərimiz. Xulamit uni: «ix bilən aldirax boləqining bilən, sən yənilə meni səyisən!» dəgəndək toluk ixəng bilən Sulaymanni əz ixioqa qoyuwətkən ohxaydu.

2:16 «16-ayət xərhi» — Xulamit Yerusalem qizlirioqa, əzining Sulaymanning muhəbbiti iqida «qoram tax yeriki iqida turoqan pahtək»tək tolimu bihətar ikənlik toqruluk guwahlik beridu. Sulayman əzining «pada bekiq» ixliri bilən hatirjəm xuqullinidu.

2:17 «17-ayət xərhi» — yuqiriki ayəttə biz «muhəbbətning ixənqini kərduq. Həzir «muhəbbətning jiddiy təlipini»ni kərimiz — huddi «tezraq ixingni tügutip yenimoqa kaytip kəl!» dəgəndək.

–Izahat: «Hijranlik taqliri üstidin...» yaki ««Betər» taqliri üstidin...» dəgən taqlar bizga naməlum; xunga tərjimimizdikidək «ayriwetix» dəgən mənida boluxi mumkin.

«Küylarning Küyi»

Bəxinqi oylinix — Xulamit qayta-qayta kərgən «ayrilix» tooqrukuk bir qūx 3:1-3:5

3¹ «Orun-kərpəmdə yetip, keqə-keqilərdə,
Jenimning səyginini izdəp təlmürüp yattim;
Izdidim, biraq tapalmayttim;

² Mən hazır turup, xəhərni aylinay;
Koqilarda, məydanlarda,
Jenimning səyginini izdəymən» — dedim;
Izdidim, biraq tapalmayttim;

³ Xəhərni qarlıoquqi jesəkkilər manga uqridi, mən ulardin: —
«Jenimning səyginini kərdünglarmu?» — dəp soridim.

⁴ — Ulardin ayrilipla jenimning səyginini taptim;
Uni anamning öyigə,
Əz kərsikida meni hamilidar boləjanning hujrisioqa elip kirmigüqə,
Uni tutuwelip kət'iy qoyup bərməyttim».

Xulamit Yerusalem qizlirioqa söz qilidu

⁵ «I Yerusalem qizliri,
Jərənlər wə daladiki marallarning hərmiti bilən,
Silərgə tapilaymanki,
Muhəbbətning wəqit-saiti bolmioquqə,
Uni oyoqatmanglar, qəzoqimanglar».

Üqinqi hatirə: Ər-ayal bolup birlixix üstidiki oylinixlar 3:6-5:1

Altinqi oylinix — Toyoqa səpər 3:6-3:11

Yerusalem qizliri söz qilidu

⁶ «Bu zadi kim, qəl-bayawandin keliwatқан?
Is-tütək tüwrükliridək,
Mürməkki həm məstiki bilən puritiloqan,
Ətirpuruxning hərhil ipar-ənbərliri bilən puritiloqan?».

3:1 Top. 5:3

3:4 «1-4-ayət xərhı» — bizningqə 1-4-ayətlər Xulamit Sulaymandin ayriloqan wəqitə qayta-qayta («keqə-keqilərdə») kərgən bir qūxni bildüridu (qıxta boluxi mumkin). Bu kəzkarax tooqra bolsa muxu ayətlərdin biz «muhəbbətning azablırı»ni kərimiz. Sulaymandin ayrilix Xulamit üqün azablık ix bolup, bu qūxni qəzoqap qıqardı. Biraq bu qūx yənıla Hudadin kəlgən ohxaydu, qūnki tewəndiki 6-11-ayətlərdə, Sulaymanning uni toyoqa elip ketixkə kəlgənlik bilən əməlgə axurulidu.

–Bu qūxtin yənə xuni bilələymizki, Xulamit Galiliyədə turuwatқан məzgildə, Sulayman əzidin wəqitlik (qıxta) ayriloqan wəqitə, qongkur oylinidu wə Yerusalemdə uqraydioqan barlık sinaklarəqa yüzlinixkə təyyar turidu. U Sulaymanoqa yatlık boluxkə təyyar idi. Xübhısizki, u Sulayman bilən toy qilip, Yerusalemdə turoqanda uni: «U pəkət «pahıxə ayal»dək Sulaymanning baylıqlırı üqün uningəqa yatlık boləqan, halas, degüqilərmu az bolmaydu. Qūxtə kərülgən «jesəkkilər» xundak gumanda boləqan kixilərgə wəkil boluxi mumkin. Lekin qūxtə u ularning əzığə boləqan gumanlirioqa pisənt qılmay, yənıla Sulaymanni izdəydu.

–3- wə 4-ayəttə Xulamitning qūxidə tartқан dərdi kərünidu: huddi u: «Yarimni tapay dəp xəhərni aylinay» deginidək, lekin nətijisi əksiqə bolup, uningəqa «xəhərni aylinidioqan» kəzətkilər uqrap qalidu (ibraniy tilida «taptı»). Bəlkim qūxidə ular Xulamittin: «Nemixkə bu qız tün keqidə aylinidu? Pahıxə ayal ohxaydu» dəp gumanlanəqan boluxi mumkin (bundak ix ikkinqi kətim qūxidə yənə kərünidu — 5-bab, 2-7-ayətlərdə).

3:5 «5-ayət xərhı» — Xulamit muhəbbətning dərđini tetip baqqāndin keyin, «muhəbbətning wəqit-saiti»ning muhımlikini təhimu bilip yətti.

3:6 «6-ayət xərhı» — bu ayət Sulaymanning Xulamitni yurti Galiliyədin toyoqa elip kelixini, yənı Sulayman uningəqa əwətkən təhtirawanəqa olturup, Yerusalemoqa səpər qılənlirini kərsətsə kərək (7-ayətni kərüng).

«Küylərlərin Küyi»

Xulamit qızlarğa jawab beridu

⁷ «Mana, uning təhtirawani,
U Sulaymanning öziningdur;
Ətrapida atmix palwan yürüdü,
Ular İsraildiki baturalardındur.
⁸ Ularning həmmisi öz kiliqi tutukluk,
Jəng kilişkə tərbiyləngənlərdur;
Tünlərdiki wəswəsilərgə təyyar turup,
Həmmisi öz kiliqini yanpıxiqə asidu»..

Xulamit səzlrini dawam kılıdu — Sulaymanning toy keqisigə təyyarlıqan kariwiti

⁹ «Sulayman padixah əzi üçün alahidə bir xahənə sayiwənlik kariwat yasıqan;
Liwandiki yaqıqların yasıqan.
¹⁰ Uning tüwrükliri kümüxtin,
Yələngüki altundin,
Selinqisi bolsa səsün rəhttin;
Iqi muhəbbət bilən bezəlgən,
Yerusalem qızlıri tərpidin.
¹¹ Qıqınglar, i Zion qızlıri,
Sulayman padixahqə qarap bekinglar,
Toy bolıqan künidə,
Kengli huxal bolıqan künidə,
Anisi uningıqə tajni kiygüzgən kıyapəttə uningıqə qarap bekinglar!».

Yəttinqi oylinix — toy keqisi Sulayman Xulamitkə səz kılıp uni mahtaydu

4¹ «Mana, sən güzəl, səyümlüküm!
Mana, sən güzəl!
Qümpərdəng kəynidə kəzliring pahtəklərdək ikən,
Qaqlıring Gilead teqi baqırda yatqan bir top eqkilərdəktur..
² Qixliring yengila yuyuluxın qıqқан kirkilıqan bir top qoylarded;
Ularning həmmisi qoxkezək tuqқанlardin,
Ular arisida heqbiri kəm əməstur..
³ Ləwliring pərang tal yiptək,
Gəpliring yekimliktur;
Qümbiling kəynidə qekiliring parqə anandur.

3:8 «7-8-ayət xərhı» — Sulayman Xulamitni Yerusalemqə, yəni toyoqə bihətər elip kelix üçün, xu atmix ləxkirining muhəpizətqilikidə təhtirawan bilən kəlgən.

3:11 «9-11-ayət xərhı» — Yəhudiylarning toyliri uyoqurlanıq toyoqə ohxap ketidu. Asasən 5 basquqi bar: —

–(1) tohtam — adəttə yigitning əlqisi wə kizning ata-aniliri bilən tohtam tüzidu. Sulayman öz-əzigə əlqi bolup Xulamitning akiliri bilən tohtam kılıqan ohxaydu (4-oylinixni kəring).

–(2) toyoqə səpər. Yigit əzi kizni toyoqə apirixkə kelidu.

–(3) nikah murasimi (6- wə 12-oylinixni kəring)

–(4) toy ziyapiti (bəzi waqıtlarda bir həptigə sozulidu) (1- wə 2-oylinixni kəring)

–(5) toy keqisi (3- wə 7-oylinixni kəring)

–Bəzi alimlar, bu «kariwat»ni Sulaymanni kətüridıqan «təhtirawan» yaki «xahənə harwa» dəp karaydu. Biraq bizningqə bu təhtirawan yukirida bayan kılınqan ibraniy tilidiki 9-ayəttiki «appiriyon» degən, sayiwənlik kariwatni kərsətsə kərək.

4:1 «Qümpərdəng kəynidə kəzliring pahtəklərdək ikən» — toy kılidiqan künidə qız qümpərdə artidu.

4:2 «Ular arisida heqbiri kəm əməstur» — yaki «ular arisida heqbiri tuqmastur».

«Küylarning Küyi»

⁴Boynung bolsa,
Koralhana boluxka tayyarloqan Dawutning munaridaktur,
Uning üstigə ming qalkan esikliktur;
Ularning hammisi palwanlarning siparlidirur..
⁵Ikki köksüing huddi ikki maraldur,
Nilupər arisida ozukliniwatqan jərənning qoxkezakliridaktur;
⁶Tang atquqə,
Kəlanggilər keqip yokiyoquqə,
Mən özümni murmakkə teojoja,
Məstiki dengigə elip ketimən.
⁷Sən pütünləy güzəl, i səyümlüküm,
Səndə heq daq yoktur».

Sulaymanning təklipi

⁸«Liwandin mən bilən kəlgin, i jərəm,
Mən bilən Liwandin kəlgin —
Amanah qokqisidin qara,
Senir həm Hərmon qokqiliridin,
Yəni xirlar uwiliridin,
Yilpizlarning taoqliridin qara!».

Sulaymanning səzining dawami

⁹«Sən kənglümni alamət səyündürdün, i singlim, i jərəm,
Kəzüngning bir ləp kilip qarixi bilən,
Boynungdiki marjanning bir tal halkisi bilən,
Kənglümni səyündürdün.
¹⁰Səning muhəbbiting nemidegən güzəl,
I singlim, i jərəm!
Səning muhəbbətliring xarabtin xunqə xərin!
Səning ətiriliringning puriki hərəkəndə tetitkudin pəygidur!
¹¹Ləwliring, i jərəm, hərə kənəkəndə temitidu,
Tiling astida bal wə sūt bar;

4:4 «Koralhana boluxka tayyarloqan Dawutning munaridaktur» — baxkə birhil tərjimisi: «Pələmpəylik qilinoqan Dawutning munaridaktur».

—«izahət» — kəna zamanlarda «wətəndin ayriloqan ləxkərlər» məlum xəhərgə yəki məmlikətkə kayil boləanda, xu xəhərgə boləan sadiklikini bildürüx üqün qalkanlirini xəhəring sepilida yəki munarlirida esip qoyatti («Əz.» 27:11ni kərüng). Xunga Sulaymanning bu səzliri: «Səning güzəlliking xundakki, ming ləxkərnəng kayillikioja, sadiklikioja erixküdaktur» degən mənida. Yənə kelip bəlkim Xulamitning boynioja kəpligən marjanlar esiklik boluxi mumkin.
—«Sipar» kiçik qalkəndur.

4:6 «Tang atquqə, kəlanggilər keqip yokiyoquqə, mən özümni murmakkə teojoja, məstiki dengigə elip ketimən» — Sulayman bəlkim pütün keqi Xulamitning toluk bədinidin huzurlanmaqı.

4:8 «8-ayət xərhı» — bəzi alimlar, bu səzlər jənsiy muhəbbətnəng yukiri pəllisini ipadiləydu, dəp qaraydu. Buning mumkinlikli bar boləjini bilən, biz yənə bu səzlərnı Sulaymanning səyümlüki bilən billə öz padixahlikinəng kəng zemini wə həywigə Hərmon teoqi (Pələstindəki əng egiz tao)ning əng egiz qokqiliridin nəzər selixkə boləan arzusini ipadiləgən, dəp qaraymiz. Sulaymanning bu təklipi yawayı həywanlarning xu yərlərnı məkən qiləanliqi tūpəylidin hətərlək ix bolidu, əlwəttə!

4:8 Yh. 17:24; Əf. 1:15-23

4:10 «Səning muhəbbiting nemidegən güzəl, i singlim, i jərəm!» — Sulayman Xulamitni «singlim» dəp qakiridu (12-ayəttimu): — (1) kədimki zamandiki bəzi xəirlərdə axıq-məxuklar bir-birini «aka, singlim» dəp qakıratı; (2) ottura xərkıtki bəzi jəmiyətlərdə mətiwər kixilər öz əmrigə almaqı boləan kizoja jəmiyətning yukiri təbikisidin orun aloquzux üqün yəki nikahını təhimu «kapalətlək» kılıx üqün uni əwwal «singlim» dəp «bəkiwalatti».

«Küylarning Küyi»

Kiyim-keqakliringning puriki Liwanning purikidir;

¹² Sən peqatləngən bir baqıdursən, i singlim, i jərəm!

Etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən..

¹³ Xahliring bolsa bir anarlik «Erən baqıqisi»dur;

Uningda qımmətlik mewilər,

Henə sumbul ösümlükliri bilən,

¹⁴ Sumbullar wə iparlar,

Kalamus wə qowzakdarqin,

Hərhil məstiki dərəhliri,

Murməkkə, muəttər bilən həmmə esil tetitkular bar..

¹⁵ Baqlarda bir fontan sən,

Həyatlik sulirini beridiqan, Liwandin aqıdiqan bir bulaksən»..

¹⁶ «Oyoqan, ximaldiki xamal;

Kəlgin, i jənuvtiki xamal!

Mening beqim üstidin uqup etkəy;

Xuning bilən tetitkuliri sirtka purak qaqidu!

Səyümlüküm öz beoqıqa kirsun!

Özining qımmətlik mewilirini yesun!».

Xulamit Sulaymanoqa jawab beridu

5¹ «Mən öz beoqımoqa kirdim,

Mening singlim, mening jərəm;

Murməkkəmnı tetitkulirim bilən yioqdim,

Hərə kənikimni həsilim bilən yedim;

Xarabimni sūtlirim bilən iqtim».

«Dostlirim, yənglar!

Iqinglar, kənglūnglar halioqanqə iqinglar, i axik-məxuklar!».

4:11 «Kiyim-keqakliringning puriki Liwanning purikidir» — «Liwanning puriki» ormanliklarning hux puriki, əlwəttə.

4:12 «Sən peqatləngən bir baqıdursən, i singlim, i jərəm! Etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən» — Sulaymanning Xulamitni məxtıxi xuki, Xulamit özini həqqəndə baxka adəməgə bərməy, pəkət boləqisi ər üqün pak saklap kəldi.

4:13 «Uningda qımmətlik mewilər, henə sumbul ösümlükliri bilən,...» — «ətilər tooqruluk; «sumbul» birhil huxpuraklik ösümlük.

4:14 «Sumbullar wə iparlar, kalamus wə qowzakdarqin, ... murməkkə, muəttər bilən...» — «ətilər tooqruluk; «kalamus» birhil qomuxka ohxaydiqan ösümlüktin qıqıdu. «murməkkə» wə «qowzakdarqin» adəttə məlum dərəhlərlərin qowziqidin elinidu. «Muəttər» birhil ösümlüknin yopurmakliridin elinidu.

4:15 «Liwandin aqıdiqan bir bulaksən» — yəki «Liwandin aqıdiqan bir kuduksən».

— «9-15-ayət xərhı» — 11-15-ayətlərdə Sulayman səyümlükini qıraylik baqıqıqa, həttə «Erən baqıqisi» («Behıx»)ning əzige ohxitidu. U yənə Xulamitning pütün bədinidin huzurlanmaqı ikanlikini bildiridu.

4:16 «16-ayət xərhı» — Xulamit Sulaymanning deginidək özini uningə toluq bərməkı bolup, muhəbbətlıxıxə təklip kılıdu. «Ximal xamili» bolsa salkın, adəmnı yengilanduridu; «jənub xamili» bolsa adəmnı illitip rahət beridu. (Pələstin üqün «xərk xamili» qorkunqluk, həmmə nərsini kurutuwetidu).

5:1 «Mən öz beoqımoqa kirdim, ... murməkkəmnı tetitkulirim bilən yioqdim, hərə kənikimni həsilim bilən yedim; xarabimni sūtlirim bilən iqtim» — Sulayman Xulamitning təklipini qəbul kılıp uning bilən toluq muhəbbətlıxıdu. «Dostlirim, yənglar! Iqinglar, kənglūnglar halioqanqə iqinglar, i axik-məxuklar!» — bu sözlərnı bəlkim Yerusalemlı kızırlıngkıdu. Ular (yəki toy kəldaxlırı) axik-məxuklarning muhəbbəttin huzurlınlırlını toluq kəllaydu. Ularning (Yerusalemlı kızırlıning) kəllıxi bilən Hudaning hərбір ər-ayalning otturısıdiki muhəbbətini, jümlidin jınsiy muhəbbətini təstıqlaydiqanlikı kərsitilidu; qünki u əzi bu ixlərnı yaratkən.

«Küylarning Küyi»

Ikkinchi qisim

5:2-8:14

Ər-ayallik muhəbbəttiki yaxhilinixlar — muhəbbətning yengi ipadiliri
Tətinqi hatirə — Muhəbbətni rət kilix tooqrisidiki bir qūx — u tooqrulux oylinixlar

5:2-6:9

Səkkizinqi oylinix — Xulamitni baskan qorqunqlux qūx 5:2-6:3
Xulamit sēz kilidu — uni qara basidu

² «Mən uhlawatattim, birak kenglüm oyqaj idi;

— Səyümlükümning awazi!

Mana, u ixikni kekiwatidu: —

— «Manga eqip bər, i singlim, i amrikim;

Mening pahtikim, mening oqubarsizim;

Qünki bexim xəbnəm bilən,

Qaqlirim keqidiki nəmlik bilən həl-həl bolup kətti!».

³ «Mən tēxək kiyimlirimni seliwətkən,

Qandakmu uni yənə kiyiwalay?

Mən putlirimni yudum,

Qandakmu ularni yənə bulojay?»

⁴ Səyümlüküm qolini ixik tēxükidin tikti;

Mening iq-baqrilirim uningoja təlmürüp kətti;

⁵ Səyümlükümgə eqixka koqtum;

Kollirimdin murməkki,

Barmaklirimdin suyuq murməkki temidi,

Takakning tutquqliri üstigə temidi;

⁶ Səyümlükümgə aqtim;

Birak səyümlüküm burulup, ketip qalojanidi.

U sēz qiloqanda rohim qikip kətkənidi;

Uni izdidim, birak tapalmidim;

Uni qakirdim, birak u jawab bərmidi;

⁷ Xəhərni aylinidiojan jesəqilər meni uqritip meni urdi, meni yarilandurdi;

Sepillardiki kəzətqilər qümpərdəmni məndin tartiwalidi.

⁸ I Yerusalem qizliri, səyümlükümni tapsanglar,

Uningoja nemə dəysilər?

Uningoja, səygining: «Mən muhəbbəttin zəiplixip kəttim! — dedi, dənglar»..

5:2 Top. 5:3

5:6 «U sēz qiloqanda rohim qikip kətkənidi» — baxka birhil tərjimisi: «U burulup kətkəndə rohim qikip kətkənidi».

5:8 «2-8-ayət xərhı» — Xulamit qara baskan bu qūxni kərgəndə Sulayman bilən allıkaqan toy qiloqan bolsa kerək. Uning qūxidə bolojan inkasi wə təkəzzasini 2:17də wə 4:1-3də hatiriləngən birinqi qūxidiki pozitsiyəsi bilən selixturoqanda tüptin ohximaydu. Bəlkim qūx Xulamitning hayatining əməliyə əhwalini, yəni uning Sulayman bilən əməliyə muhəbbitini əks əttürgən; qūxtə kəringən bəzi ixlar, xūbhışizki, Sulaymanning muhəbbitining, bolupmu jinsiy muhəbbət jəhəttə Xulamitka bolojan tələplirini kərsitidu. U səyginining muhəbbitigə yaki muhəbbitining tələplirigə anqə səzgür bolmaydioqan bolup qaloqan ohxaydu. Bu səzgürsizlik ularning muhəbbitigə intayin hətərlək idi; Xulamitning qūxidə Sulayman ketidu. Xuning bilən Xulamit qūx kərxə bilən muhəbbətning kimmətlikini bilip yetip, ixlarni yaxhılaydu.

–Yənə muhim bir ix dikkitimizgə ərzıyduki, qūxtə wə əməliyə turmuxta, Sulayman (ərkək bolojini bilən, padixah bolojini bilən, pəyoqəmbər bolojini bilənmu) heqkaqan Xulamitni «muhəbbət»kə zorlimaytti, bəlkı Xulamitning əzi bilən muhəbbətlıxixini tələp kılatı.

–7-ayəttə: Qūxidiki jesəqilər uni pəhıxə ayal dəp kərioqəqka, uningoja xundak muamilə kılip, qümpərdini uningdin tartiwalidu.

«Küylarning Küyi»

Yerusalem qizliri Xulamitka söz qilidu

⁹ «Sening sөyümlüküngning baxka bir sөyümlüktin qandak artuq yeri bar, I, ayallar arisidiki əng güzili? Sening sөyümlüküngning baxka bir sөyümlüktin qandak artuq yeri bar? — Sən bizgə xundak tapilioqanoju?».

Xulamit jawab beridu

¹⁰ «Mening sөyümlüküm ap'ak wə parkirak, yürəklik əzimət, On ming arisida tuoqdək körünərliktur;

¹¹ Uning bexi sap altundindur, Budur qaqliri atning yaylidək, Taş qaşisidək qara.

¹² Uning közliri ekinlar boyidiki pahtəklərdək, Süt bilən yuyulojan, Yarixikida qoyulojan;

¹³ Uning məngziliri bir təxtək puraklik əsümlüktəktur; Ayniojan yekimlik güllüktək; Uning ləwliri nilupər, Ular suyuq murmækini temitidu;

¹⁴ Uning qolliri altun turubilar, Iqigə beril yaqutlar kuyulojan. Qorsiki nəxixlik pil qixliridin yasalojan, Kək yaqutlar bilən bezəlgən.

¹⁵ Uning putliri mərmər tüvrüklər, Altun üstigə tiklənən. Uning salapiti Liwanningkidək, Kedir dərəhliridək kərkəm-həywətliktur.

¹⁶ Uning aqzi bəkmü xerindur; Bərək, u pütünləy güzəldur; Bu mening sөyümlüküm, — Bərək, bu mening amrikim, I Yerusalem qizliri!».

Yerusalem qizliri sөzləydu

6¹ «Sening sөyümlüküng nəgə kətkəndu, Kız-ayallar arisida əng güzəl boləquqi? Sening sөyümlüküng kəyərgə burulup kətti? Biz sən bilən billə uni izdəyli!».

5:10 «Mening sөyümlüküm ap'ak wə parkirak, yürəklik əzimət,...» — baxka birhil təjimişi: «Sөyümlükümning yüzining aq yeri ap'ak, qizil yeri kıpkizil...».

5:12 «Yarixikida qoyulojan» — yaki «yaqutlardək bezəkkə bekittilən».

5:13 «Uning məngziliri bir təxtək puraklik əsümlüktəktur; ayniojan yekimlik güllüktək; uning ləwliri nilupər, ular suyuq murmækini temitidu» — ayətning ibraniy tilini qüxinix səl təs, baxka təjimişliri uqrixı mumkin. Nemila bolmisun tetitkə wə huxpuraklik əsümlük baqliri ottura xərkə intayin az idi, kimmətlik idi.

5:16 «Uning aqzi bəkmü xerindur» — bu bəkim gəp-sözlişirining tatliklikini kərsitidu. «9-16-ayət xərhı» — Xulamit hazır baxqılarning aldidə sөyginini mahtaxtin həq tartinmaydu. U hazır «qoram taxta yoxurunojan pahtək»tin kəp dadil bolup kətti!

6:1 «Sening sөyümlüküng nəgə kətkəndu, kız-ayallar arisida əng güzəl boləquqi? biz sən bilən billə uni izdəyli!» —

«Küylarning Küyi»

Xulamit ularoqajawab beridu

² «Mening sөyümlüküm öz beoqioqajüxti,
Tetitku otyaxliklaroqajüxti.

Baoqlarda ozuklinixka,
Nilupərlərnı yiojixka qüxti.

³ Mən mening sөyümlükümningkidurmən,
Wə sөyümlüküm meningkidur;
U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu».

**Tokkuzinqi oylinix — Sulaymanning Xulamitka qaytip kelixi —
Xulamitni qayta mahtixi 6:4-6:9
Sulayman Xulamitka söz qilidu**

⁴ «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tirzah xəhıridək güzəl;
Yerusalemdək yekimlik,

Tuqlarnı kətürgən bir koxundək həywətlıktursən;

⁵ Ah, kəzliringni məndin kətküzgin!

Qünki ular mening üstümdin oqalib keliwatidu;

Qaqliring Gilead teoqi baoqrida yatqan bir top eqkilərdəktur.

⁶ Qixliring yengila yuyuluxtin qıqқан kırkıloqan bir top qoylardək;

Ularınq həmmisi koxkezək tuoqanlardındur;

Ular arisida heqbiri kəm əməstur;

⁷ Qümbiling kəynidə qekiliring parqə anardur.

⁸ Atmix hanix, səksən kenizəkmı bar;

Kızlar sanəqsiz;

⁹ Birəq mening pahtikim, oqubarsızim bolsa birdinbirdur;

Anisidin tuoquloqanlar iqidə təngdaxsiz boləuqi,

Əzini tuoqquqining tallioqinidur.

Kızlar uni kərüp, uni bəhtlik dəp ataxtı,

Hanixlar wə kenizəklərmı kərüp uni mahtaxtı».

Yerusalem qızlirining 5:9-ayəttiki mazək wə gumanlırı pütünləy yokıdı.

6:3 «2-3-ayət xərhı» — adəttə bu muhəbbət xeridə «baoq» Xulamitning bədinini yaki ularning muhəbbitining əzini kərsitidu. Muxu yərdə «baoq» Sulayman Xulamitka muhəbbitini kərsətməktə, uning bədinidin yənə huzurlanmaqtə, dəp karaymız. Xulamitning Sulaymanning əzığə baqıloqan muhəbbitigə ixəngi kamil: 2:16da u: «sөyümlüküm meningkidur, mən uningkidurmən» dəydu; hazır uningə nisbətən sөyginining əzığə əməs, bəlki əzining uningə təwə boləolanlıqı əng muhim ıxtur. «U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu» — bəxka birhil tərjimisi: «u nilupər arisida ozuklinidu». Birəq nemilə bolmisun buning kəqmə mənisi tərjimimizningkidək bolidu — demək, Sulayman Xulamitning bədinidin huzurlanmaqtə.

6:4 «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tirzah xəhıridək güzəl» — Tirzah xəhırı intayın güzəl idi. Sulaymanning dəwridin keyin u İsrailning ximaliy padixahlıqining waqitlik paytəhti boldı («1Pad.» 15-bab).

6:6 «Ular arisida heqbiri kəm əməstur» — yaki «ular arisida heqbiri tuoqmastur».

6:8 «Atmix hanix, səksən kenizəkmı bar; kızlar sanəqsiz» — «hanix»lar toluq ayal dərijisidə, «kenizəklər» hərəmdiki «kiqik hotun» dərijisidə, «kızlar» kəlgüsidiki kenizəklər idi. Bularning sanlırioqə kərioqanda Sulayman padixahlıqining dəslipidila Xulamitni öz əmrigə aloqanıdı. Keyin uning 700 ayalı, 300 keniziki boləolan («1Pad.» 11-babni kərüng). Biz bu ix üstidə «koxumqə sөz»imizdə tohtilimiz.

6:8 1Pad. 11:3

6:9 «4-9-ayət xərhı» — Sulaymanning bu kətimki Xulamitni mahtioqan bəzi səzliri toy kəqisidikiqə ohxax boləqini bilən, yengidin koxuloqan mahtaxlırı tehimu küqlük. U yənə Xulamitni kədirləydu, tehimu mahtaydu. Sulaymanning uningə baqıloqan muhəbbiti uning «ələqməgə yətkənlikigə» əsaslanəlan əməs.

«Küylarning Küyi»

Bəxinqi hatirə — Yezida dəm elix — Galiliyəgə kaytix 6:10-8:14
Oninqi oylinix - «Maḥanaim», yəni «ikki bargah» ussuli 6:10-7:10
Yerusalem kızliri söz kılıdu

¹⁰ «Tang səhər jahanoja kariojandək,
Aydək güzəl, aydingdək roxən,
İllik kuyaxtək yoruk,
Tuojlarni kətiürgən koxunlardək həywətlik boləuqi kimdur?».

Xulamit Yerusalem kızlirioja söz kılıdu

¹¹ «Meojizlar beojoja qüxtüm,
Jiləjidikı gül-giyahları kərüxkə,
Üzüm telining bihliqan-bihlimiojanlıkını kərüxkə,
Anarlarning qeqəklığən-qeqəklımıgənlikini kərüxkə;

¹² Birək bilə-bilməy,
Jenim meni kətiürp,
Esil həlkimning jəng hərwiliri üstigə qəyojanikən».

Yerusalem kızliri yənə Xulamitni mahtap söz kılıdu

¹³ «Kaytkin, kaytkin, i Xulamit —
Kaytkin, kaytkin, bizning sanga kariojumiz bardur!»

«Silər Xulamitning nemisigə kariojunqlar bar?»

«“İkki bargah” ussuləja qüxkən waqtidikidək uningəja qaraymız!».

Sulayman Xulamitka söz kılıdu Xulamit Sulayman üqün «ikki bargah» ussulini oynaydu

⁷ ¹ «I xahzadining kızi,
Kəxliringdə sening kədəmliring nemidegən güzəl!
Toləjojan yampaxliring gəhərlərdək,
Qewər hünərwen kəlining hüniridur..

² Kindiking yumulək bir kədəhtur;
Uning əbjəx xarabi kəm əməs;
Kərsikəng buqday dəwisidur,

6:10 «10-ayət xərhı» — Xulamit hazır Sulaymanın muhəbbətinin təsiridə ixənkə tolojan, küzlük zat bolup qıktı.

6:12 «11-12-ayət xərhı» — Xulamit yənə kəmtərlik bilən bundak mahtaxlarəja jawab beridu; u birdinla hanix boləjan

bolsimu, uning öz həlkigə baoləjojan hərmiti burunkidəklə qongkurdur («mening esil həlkim», dəydu). U tuyuqsız səhrəlik kız Saləhiyitidin hanixlik ornoja qıkkəndə heq adətlinəlmigən. Əksiqə, u xu ətigəndilə «jiləjidikı gül-giyahları kərüxkə, meojizlar beojoja qüxkən» idi, qünki bular bəlkim uningəja öz yurti Galiliyəni əslitidu.

–12-ayətni ibrəniy tilidə qüxinix bək təs, bəxkə kəp tərijimiliri uqrixı mumkin. Uning mənisı bızningqə kəndəklə bolmisun uning tuyuqsız yukiri orunoja kətiürülüxi bilən baoləjiktur.

6:13 «Silər Xulamitning nemisigə kariojunqlar bar?» — bu sözləni Xulamit eytidu. «“İkki bargah” ussuləja qüxkən waqtidikidək uningəja qaraymız!» — bu sözləni Yerusalem kızliri eytidu.

–«İkki bargah» — İbrəniy tilidə «Maḥanaim» dəgən yərnı kərsitixi mumkin. «İkki bargah» ussul bəlkim muhəbbətni ipadiləydiəjan bir ussul idi.

–İzahət: — Kız muxu yərdə «Xulamit» (xulamlik kız) dəp atilidu. U bəlkim Galiliyədikı «Xunəm» dəgən xəhərdin kəlgən. «Xunəm» keyin «xulam» dəp ataləjan. «Xulamit» yəki «xulamlik» dəgənnəng bəxkə bir mənisı «Sulayman hanım»; yəni bir mənisı «kəmil boləuqi». Muxu yərdə u yənə mahtaxlarəja kəmtərlik bilən jawab beridu.

7:1 «Kəxliringdə sening kədəmliring nemidegən güzəl» — yəki «kəxliringdə sening putliring nemidegən güzəl».

«Küylarning Küyi»

Ətrapiqə nilupərlər olixidu..

³ Ikki köksüng ikki maraldək, jərənning qoxkezikidur;

⁴ Boynung pil qixliridin yasaloqan munardur;

Kəzliring Bat-Rabbim qowuki boyidiki Həxbon kəlqəkliridək,

Burnung Dəməxkə qaraydioqan Liwan munaridəktur;

⁵ Üstüngdə bexing Karməl teqidək turidu;

Bexingdiki örümə qaqqliring səsün rənglikdur,

Padixah büdür qaqqliringning məhbusidur..

⁶ I səyginim, hüzurlar üçün xunqə güzəl, xunqə yekimlikürsən!

⁷ Sening boyung palma dərihidək,

Köksüng üzüm oqunqiliridəktur..

⁸ Mən: — «Palma dərihi üstigə qikimən,

Xahlirini tutup yamiximən;

Kəksiliring dərwəxə üzüm tal oqunqiliridək,

Burnungning puriki almilardək, tanglayliringning təmi əng esil xarabəktur...».

Xulamit söz kılıp, Sulaymanning gepini dawamlaxturidu

⁹ «...mening səyümlükümning gelidin silik ötüp,

Ləwlər, qixlardin teyilip qüxsun...!»

¹⁰ Mən mening səyümlükümningkidurmən,

Uning təqəzzasi mənə qaritilidu»..

On birinji oylinix — Xulamitning öz yurtini yoxlaşxə boloqan arzusi

7:11-8:4

Xulamit söz kılıdu

¹¹ «I səyümlüküm, kələyli,

Etizlaroqə qıqayli;

Yezilarda tünəp kələyli,

¹² Üzümzarlıqkə qıqıxkə baldur orundin turayli,

Üzüm tallirining bihlioqan-bihlimioqanlıqini,

Qeqəklərləning eqiloqan-eqilmiqanlıqini,

Anarlarning bərk urəqan-urmiqanlıqini kərəyli;

Axu yərdə muhəbbətlirimni sənə beoqıxlaymən.

7:2 «Kindiking yumulək bir kədəhtur» — bəzi alimlar «kindiking» deqən söz jinsiy yolini, yəki tənning təwən kismini kərsitidu, dəp qaraydu. Undək bolsa Xulamit Sulayman aldida yalingaq bolup ussul oynaydu. «...uning əbjəx xarabi kəm əməs;...» — «əbjəx xarab» Pələstində adəmnə əng məst kildioqan xarab həsəblinatti.

7:5 «Padixah büdür qaqqliringning məhbusidur» — uluq Sulayman padixah yezidiki bir kızıqə «əsir boldi»! Muhəbbətning küqi zordur!

7:7 «Sening boyung palma dərihidək, köksüng üzüm oqunqiliridəktur» — «palma dərihi»ning əzi ünümlük, həsulluk dərəh həsəblinidu. Xulamit egiz boyluk wə zilwa, «həsulluk» dəp qaraloqan ohxaydu.

7:8 «Palma dərihi üstigə qikimən, xahlirini tutup yamiximən; kəksiliring dərwəxə üzüm tal oqunqiliridək...» — palma dərihining hormilirini üzük yəki güllirini qanglaxtürüp mewilik kılıx üçün uningəyə yamixip qıqıxi kərək. Sulayman bu ohxitixta bəlkim ikkilə mənisini kəqmə mənidə ixlitidu. Həzir Xulamit bilən jinsiy münasiwət ötküzüxkə baxlaydu. «...burnungning puriki almilardək, tanglayliringning təmi əng esil xarabəktur...» — «almilar» deqənning baxkə birhil tərjimisi «örükler».

7:9 «...mening səyümlükümning gelidin silik ötüp, ləwlər, qixlardin teyilip qüxsun...!» — ibraniy tilidə qüxinix bək təs, baxkə kəp tərjimiliri uqrixi mumkin. Lekin omumi məni enikki, Xulamit Sulaymanning «muhəbbətlixəyli» deqən təlipigə inkas kəyturup, toluq qəbul kılıdu.

7:10 «1-10-ayət xərhə» — 9-10-ayəttə Xulamit Sulaymanning «muhəbbətlixəyli» deqən təlipigə inkas kəyturup, toluq qəbul kılıdu.

7:11 «I səyümlüküm, kələyli, Etizlaroqə qıqayli; Yezilarda tünəp kələyli,...» — Xulamitning öz yurtini yənə kərgüsü, xu yərdə Sulayman bilən daladə muhəbbətləxküsi bar idi. 12-13-ayətnimu kərtəng.

«Küylarning Küyi»

¹³ Muḥabbatgüllər axu yərdə öz purikini puritidu;
Ixiklirimiz üstidə hərhil esil mewa-qiwilər bardur,
Yengi həm konimu bardur;
Sən üqün ularni toplaṭ təyyarlidim, i səyümlüküm!».

Dawami — Xulamit sözini dawamlaxturidu

8¹ «Ah, apamning kəksini xorioqan inimdek bolsang idi!
Seni talada uqritar bolsam, səyəttim,
Wə heqkim meni kəmsitməytti.

² Mən seni yetəkləydim,
Apangning öyigə elip kirəttim;
Sən mənə təlim berəttin;
Mən sənə tetitku xarabidin iqlüzəttim;
Anarlimning xərbitidin iqlüzəttim..

³ Uning sol qoli bexim astida bolatti,
Uning ong qoli meni silaytti!».

⁴ «Silərgə tapilaymənki, i Yerusalemlə qızları —
«Uning waqit-saiti bolmioquqə,
Silər muḥabbətni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!».

On ikkinchi oylinix — Yezilaroqə, yəni Galiliyəgə boləqan səpər 8:5-8:7 Xulamitning yurtidiki qızlar awwal səzləydu — uni tonumay qalıdu

⁵ «Daladin qikiwatqan bu zadi kim?
Əz səyümlükiyə yəlinip?»

«Mən alma dərihi astida seni oyoqatqanidim;
Axu yərdə apang toloqə yəp seni dunyaqə qikəroqanidi;
Axu yərdə seni tuqəkuqi toloqə yəp seni qikəroqanidi»..

7:13 «Muḥabbatgüllər axu yərdə öz purikini puritidu» — «muḥbbatgöl» deqən gül jinsiy muḥabbətni qozoqaydiqan birhil gül. «ixiklirimiz üstidə hərhil esil mewa-qiwilər bardur, ...sən üqün ularni toplaṭ təyyarlidim, i səyümlüküm!» — Kanaanda (Pələstində) həlklər «ixik üsti»diki bir jaza üstidə hərhil mewa-qewiləni saqlaydu.

8:1 «Ah, apamning kəksini xorioqan inimdek bolsang idil Seni talada uqritar bolsam, səyəttim, wə heqkim meni kəmsitməytti» — Pələstində aqa-ukining əzara amraklikini oquq ipadilixi, səyüxi normal əḫwal. Axıq-məxukların xundak qilixi əyiblik dəp qaraloqəqə, Xulamit «Sulaymāni inimdek bolsidil!» dəp tiləydu.

8:2 «Sən mənə təlim berəttin» — Xulamit Sulaymānning danalikiyin ortaqloxmaqəi. Yerusalemdiki ordida turəqanda Sulayman aldıraṭ boləqəqə muxundak pürsət az bolatti. Apisining əyidə bolsa dahlilər az bolidu. Ərning ayalioqə bilim, danalikiə axurux pürsitini yaritix məs'uliyiti bar.

— «Sən mənə təlim berəttin» deqənnin baxqə birhil təjərimisi: «Xu yərdə apam mənə oğətən».

— «Mən sənə tetitku xarabidin iqlüzəttim; anarlimning xərbitidin iqlüzəttim» — bəlkim Xulamitning apisi inisini emittəkəndə (1-ayət), Sulaymanoqə əmğək saləqəsi barlikini bildüridu.

8:4 «...silər muḥabbətni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!» — yaki «...uni baldur oyoqatqinanglar, qozoqioqinanglarning nemisi?!».

8:5 Daladin qikiwatqan bu zadi kim? Əz səyümlükiyə yəlinip?» — Xulamit əsliy toyəqə barəqan yol bilən qaytip kelidu. Ular Yerusalemdin yerihə xəhridiki yol bilən qikip İordan dəryasi jilojisini boylap qəl-bayawandin ətüp Xunəmgə qaytidu. Qəl-bayawanning issiki bilən u Sulaymanoqə yəlinip mangidu. U xunqə əzgərgənki, yurttikilər uni tonumay qalıdu. Xunga bu səzlər Xulamitning yurtidiki qızların deqini bolsa kerək. «Mən alma dərihi astida seni oyoqatqanidim; axu yərdə apang toloqə yəp seni dunyaqə qikəroqanidi; axu yərdə seni tuqəkuqi toloqə yəp seni qikəroqanidi» — bu səzləni Sulayman Xulamitkə eytidu. Sulayman bəlkim birinçi kətim (padiqining kiyapitidə) dəl muxu alma dərihi astida Xulamitni uhlawəqan pətidə uqratqanlikini əsləydu. Xu alma dərihi dəl Xulamitning apisi uni tuqəqan jay idi. «Mən alma dərihi astida seni oyoqatqanidim» — Muxu «oyoqitix» həm uyqudin oyoqitixnimu, muḥabbətkə oyoqitixnimu kərsətsə kerək. Sulayman bilən Xulamit Xulamitning həyatı baxlanəqan dəl xu jayda («alma dərihi astida» əzara təwəndiki əhdə (6-ayət)

«Küylarning Küyi»

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

⁶ «Meni kenglunggə mehürdək,
Bilikinggə mehürdək baskaysən;
Qünki muhəbbət ölümdək küqlüktür;
Muhəbbətning qızoqinixi təhtisaradək rəhimsiz;
Uningdin qikқан ot uqқunliri,
— Yahning dəhxətlik bir yalkunidur!.
⁷ Kəp sular muhəbbətni eqürəlməydu;
Kəlkünler uni oqərқ qilalmaydu;
Birsi: «Öy-təllukatlırimning həmmisini berip muhəbbətkə eriximən» desə,
Undaқта u adəm kixining nəziridin pütünləy qüxüp ketidu».

On üqinqi oylinix — Xulamitning yurtioqa, oyigə qayıtip kelixi.
Xulamit kiqik singlisi toqıruluқ ikki akisioqa söz qilidu 8:8-8:14.
Xulamit ikki akisioqa söz qilidu

⁸ «Bizning kiqik singlimiz bardur,
Biraқ uning kəksi yoқtur;
Singlimizioqa əlqilər kəlgən künidə biz uning üqün nemə qilimiz?».

Ikki akisi jawab beridu

⁹ «Əgər u sepil bolsa,
Biz uningioqa kümüx munar salimiz;
Əgər u ixik bolsa,
Biz uni kedir tahtaylar bilən qaplaymiz».

Xulamit söz qilidu

¹⁰ «Əzüm bir sepildurmən,
Həm mening kəksilirim munarlardəktür;
Xunga mən uning kəz aldida hatirjəmlilik tapқан birsidək boldum».

Xulamit sözini dawam qilidu

¹¹ «Sulaymanning Baal-Hamonda üzümzari bar idi,
Üzümzarini baqwənlərgə ijarigə bərdi;
Ularınq həmmisi mewisi üqün ming tənggə apirip berixi kerək idi;

bilən baqlixidu.

8:6 «Meni kenglunggə mehürdək, bilikinggə mehürdək baskaysən..» — xərhi: Padixah öz mehüridin heqқаan ayrılmaydu. Mehüri bolsa adəttə altun-gəhərdin yasaloqan bolup, intayin kimmətlik nərsə idi. Hərbir nərsə üstigə mehür bəskanning mənsi «bu meningki» degən bolidu, əlwəttə. Xulamit əzining Sulaymandin hərgiz ayrılməsliқini halaydu, əzini aləmgə: «mən Sulaymannikidurmən» dəp ispatlimaqı bolidu. **«muhəbbət... Yahning dəhxətlik bir yalkunidur!»** — «Yah» — «Yahwəh», yəni Pərwədigarning namining qısқа xəkli.

8:7 1Kor. 13:8

8:8 «8-ayət xərhi» — Xulamit kiqik singlisi üqün ənsirəydu. U yatlıқ boləuqə kəndəқ qilip uni pak saqlax kerək? Muxu soal toqıruluқ oylioqanda bəlkim əzining yaxlıқ waқitlirini əsləydu.

8:9 «9-ayət xərhi» — muxu ayəttə Xulamitning ikki akisi uning soalioqa (8-ayət) jawab beridu. Ularınq singlisi əzini asraydioqan, nomus kildioqan qız bolsa («sepil bolsa»), undaқта akiliri uni mukapatlaydu. Biraқ əgər u nomusni saqlımaydioqan, hətərlik yoloqa qıkməqı bolsa («ixik bolsa»), akiliri uni pəwқul'addə koqdaydu.

8:10 «10-ayət xərhi» — Xulamit dərweқə «sepil» idi — bəxqılarning ezitқuluklirioqa toluk qidioquqilıq bar idi, u pütünləy nomusi bilən ətkənidi. Əzini pak saqlioqəqқа u Sulaymanning əhdisini qəbul qilixқа tolimu təyyar idi. U həzir bəlkim ikki akisi əslə əzigə yürgüzgən kəttik muamilining zərürlükini kərip yetixi mumkin idi. U sayisiz üzümzarda ixlgəndə «ezitқuruluxning əhtimali» az idi; sayisi boləqan mewilik dərəhliri arisida ixligen bolsa, yaman niyatlıқ adəm təripidin ezitқurulux əhtimali bar bolatti.

«Küylərnin Küyi»

¹² Özümning üzümzarim mana mening aldimda turidu;
Uning ming tänggisi sanga bolsun, i Sulayman,
Xuningdək ikki yüz tänggə mewisini baqquqilaroşa bolsun»..

Sulayman Xulamitka söz qilidu

¹³ «Həy baqlarda turoquqi,
Həmrəhlar awazingni angliqusi bar;
Mangimu uni anglatkuzoşaysən»..

Xulamit Sulaymanoşa söz qilidu

¹⁴ «I səyümlüküm, tez bolə,
Jərən yaki yax buqıdək bol,
Tetitkular taqliri üstidə yügürüpl!».

8:12 «11-12-ayət xərhı» — 11-12-ayət: bu ayətlərdə Xulamit özining Sulaymanoşa toluk mənsub ikənlikini təkitləydu. U özini Sulaymanoşa beoşxliqan bir üzümzaroşa ohxitidu. Sulaymanning barlıq üzümzarlırini baqquqlar özige tegixlik in'amoşa erixidu, əlwəttə. Xuningəşa ohxax Xulamit hazır Sulaymandin ikki akisi üqün tegixlik in'am berixini soraydu. Qünki ular uni nomuşqan qilip toy qiloquşə uningdin həwər elip kəlgənidi.

–12-ayət: «Özümning üzümzarim mana mening aldimda turidu» dēgən sözlər Xulamitning öz xəhsini Sulaymanoşa beoşxliqını pütünləy ihtiyarən, pütünləy ərkinlik bilən boldi, dēp ipadiləydu həm təkitləydu. Ərkinlik mana muhəbbətning ayrılmas bir qışmidur.

8:13 «13-ayət xərhı» — Xulamitning kona dostlırı (həmrəhlar) bəlkim uningdin nahxa eytxni tələp qilidu. Sulaymanningmu angliqusi kelidu. Xulamit nahxa eytip sirtka qikip, Sulaymanni təwəndikidək qakiridu.

8:14 «Tetitkular taqliri üstidə yügürüpl» — yaki «Yetitku əsümlük taqliri üstidə yügürüpl».

«Küylarning Küyi»

Qoxumqə səz

Təvəndə məzkur kitabtn biz elixkə tegixlik bəzi sawaqlar wə hulasilər tizimlinip bayan kılindi. Ularınq bəziliri yukiriki xərhlərdimu tiləqə elinoqan. Uningda baxkə sawaqlar wə hulasilərmu bar.

(1) «Küylərnin küyi» degən kitab Hudaning iradisi bilən bizgə roxən ülgə arķilix ər-ayallix muħəbbətkə, jümlidin jinsiyətkə boləjan pozitsiyəni kərsitix yolida ata kiliəjan. Xundə, pozitsiyə bolsa ər-ayallix muħəbbətni Hudaning sowqisi süpitidə kəbul kiliş, uningdin huzur elix, uningə təxəkkür eytip minnətdar boluxtin ibarəttur.

(2) Jinsiy muhəbbət Hudaning məqsitidə pəqət nikah ətəküzgən ər-ayallıq munasiwiti iqidila boluxi kerək.

(3) Hudaning jinsiyatda bolgan mæxsætliri: —

(a) Pərzənt kərux («Yar.» 1:28)

(ə) Bir tən bolux üçün («Yar.» 2:23-25)

(bu «bir tən» boluxning natoqra yoldimu bolux mumkinqiligi bar — «1Kor.», 6:16ni kerüng).

(b) Ər-ayallıq muhəbbətə ləzzət kəltürüx.

Bu məqsət «küy»də təktitlinip roxən kərünidu; u gözəl bir ix, uni ümid wə minnətdarlıq bilən kütüxkə toğra kelidu.

Kersitip eytimizki, Hudaning ər-ayallikta bolqan birinqi məksiti dostluk, həmrahlik və bir-biridin huzurlinixtin ibarət idi («Yar.» 2:18). Pərzənt kərux ikkinqi orunda turidu. Xuning bilən pərzənt kərməslilik səwəbidin ajrixix Huda aldida eojir gunahdur.

(4) Hudaning jinsiy muhəbbətə bolqan toluk iradisi bolsa, nikahliq ər-ayal munasiwəttə bolux kerək, əlwəttə, ləkin uning toluk məxsiti pəkət yetilgən muhəbbət iqidə əməlgə axidu. Bundaq muhəbbət ibraniy tilida «ahawah», grek tilida «agapə» degən sözlər bilən ipadiliniđu. «Ahawah» degən söz «Küy»diki kəp ayətlərdə kərünüđu.

Xuning bilən Mükəddəs Kitabka asaslanıqan, yaxşı bir hil «nikah xakli»də toyıqə məs'ul kixi əvvəl yigittə, andin kizdin: «Sən jorəngning əhvali kəndəklə bolsun, bay bolsun kəmbəxələ bolsun, sak bolsun əxriqə bolsun, üstün bolsun, təwən bolsun əlüm ikkinglarni ayriwətkiqə uningdin həwər elip, pəxət uningqila xərtsiz muhəbbət bilən bəxqlinixkə razimusən?» dəgən soalni soraydu.

(5) «Yar.» 2:24da mundak söz tepilidu: «**Xu səwəbtin (Hudaning bekitkanlikidin) oqul bala ata-anisidin ayrilip, öz ayalıqə baqlinip, uning bilən bir tən bolidu**». Baxka yərlərdə eytkinimizdək, xuni təkrarlimaqimizki, Muxəddəs Kitabka asasen toy kılqanda yengi ər-ayal yipyengi bir ailə kurux üqün imkaniyətning bariqə ata-anisining eyidin (yigitningkidin bolsun, kizningkidin bolsun) «qıqıx»i kerək. Bundak kılıx ata-anılaraqə hərmətsizlik əməs. Qünki ata-anılarni hərmətləx, jümlidin yaxanoqanda ulardin həwər elix burqi bolsa Muxəddəs Kitab («Mis.» 20:12, «1Tim.» 5:4)dimu enik buyrulqan. Biraq Hudaning tərtpi boyıqə, yigit-kiz toy kılqandın keyin, yigit ularning yengi ailisining bexi bolidu; xu waqıttın baxlap Huda aldida uning birinqi məs’uliyiti öz ayalıqə, andin baliliriqə bolidu. Undak bolmisa nətijisi kəngülsizlik, jedəl-majira wə ziddiyətlərnıng mumkinqılıki heli qong bolidu.

«Küylarning Küyi»

(6) Xulamit Sulaymanni «mening bexim» dəp roxan tonuydu. Sulayman uningoga əgixip Galiliyagə kəlgən əməs, bəlkı u Sulaymanoğa əgixip Yerusalemoğa kelidu. Muqəddəs Kitab boyıqə «Ər əz ayalining bexi» deginimiz «ər ayalining diktatori» degənlik əməs; ər «bax» bolsa, ayal uning «teni» bolidu əməsmu? (**Ular «bir tən» bolidu**). «Bax» əzining tenidin ayrılalmaydıoqandək, tenidin təbiıy haldə hərdəim həwər alıdıoqandək, ərning əz ayalidin həwər elix wə əzi Hudağa boysunoğan haldə uningoga yetəkqilik rol oynax məs'uliyiti bardur. Bundək deginimiz «Ayal erigə təxəbbus kılsa bolmaydu» degənlikmu əməs. Qünki Xulamit Sulaymanoğa bir nəqqə kətim təxəbbus kılidu wə Sulayman uni qəbul kılidu (2:15, 7:10-12).

(7) Uning «bexi» boləjini bilən, Sulayman Xulamitni əz muhəbbitini qəbul kılixkə məjbur kılmaydu (4:1-8də hatiriləngən qıxni kərüing). «Bəşqunqilik» pəkət ər-ayallikning sirtidila əməs, bəlkı uning iqidimu məwjut boluxi mumkin. Səygü bolsa hərdəim səygən kixigə ərkinlik beridu. Yetilgən, toluq muhəbbət səyginining tələplirini rət kılixkə ərkinlik beridu; gərqə səyümlük kixisigə kəp ümidləri bəşqlioğan bolsimu yaki u toqıruluk Hudadin kəp tiləkləri tiligən bolsimu, muhəbbət bilən səygən kixisidin «Bərmisəng bolmaydu» degəndək tələpləri hərgiz kılmaydu. Kütəkən ümidlər əməlgə axurulsun axurulmisun, həkikıy muhəbbəttə əzgirix bolmaydu. Məsılən, 6:4-9də Sulayman Xulamitni təripləydıoğan səzləri baykəymiz. Uning bu səzliri ilgiri toy künı kəqtiki təriplirigə pütünləy degüdək ohxax. Gərqə Xulamitning (uning ikkinqi qüxi ispatlıoqandək, 4:1-8) Sulaymanning muhəbbitigə səzgür boluxtin sowuoğan bolsimu, Sulaymanning uningoga boləğan muamilisi, uningoga bəşqlioğan muhəbbitidə həq əzgirix bolmıdi.

Həkikıy, toluq muhəbbət pəkət Hudaning əzidin kelidu; uning oti kənglimizdin orun aləoğandin keyin (8:7), biz uning Məsih arkilik boləğan dostlukıda bolsək andin xundək muhəbbət bizdə bolmay qəlmaydu.

(8) Xulamit əzining kəmqiliki wə artuqqiliklrini tonup yətkən (1:5-6, 2:1). Bəzilər «əz artuqqilikini tonup yetix kikiq peillik əməs» dəydu. Lekin biz bəxkə yərlərdə eytkinimizdək təkrarlaymızki, kikiq peillik —reallıqkə yüzlinixtin ibarəttur, halas. Bizdə talant, güzəllik wə hərhil artuqqiliklər bar bolsa ularni Huda bərgəndur; xunga kikiq peillik degən bizdiki güzəllik wə artuqqilikləri «Yək, məndə yok» dəp etirap kılməslik əməs, bəlkı minnətdarlik bilən ularning mənəbəsi Həmmigə Qadirning ikənlikini təkitləxtin ibarəttur. Biz hərgiz bizdə boləğan talantni ««Əzimizning ələhıdə boləğanlikimiz»din qıqқан» deməymiz; undək desək həkəwurluk bizni əldəp igiliwalidu.

(9) Xulamit dəsłəptə muhəbbətlıxip yürgən künliridə əzining həsn-jəmalini əsriyalmioğanlikioğa boləğan həsritini bildürıdu (1:6). Toy kıloğandin keyinmu qolimizdin kəlixıqə əz jərimizni səyündürüxkə «dəsłəptə muhəbbətlıxip yürgən künlirimiz»də boləğan iskətimizni yəqətməslikkə tirixiximizioğa toqra kelidu. Əzini təxliwetix muhəbbətkə sooquk su səpkəndək ixtur.

(10) Ər-ayallıkta jinsiy jəhəttin sirt, muhəbbətni yənə ix-hərikətlər bilən ipadıləxkə toqra kelidu. Biz 3:10də Sulaymanning əl-yurt əldidə Xulamitkə boləğan hərmitini bildürüx üqün, toy səpirigə ələhıdə təyyarlıoğan təhtirawanni kərimiz. Uni «əz yurtidə turoqandək» həs kıldurux üqün Sulayman yənə ularning hujirisini ələhıdə bəzigən (1:16-17). Bundək orunlaxturuxning bəzi wəqıtlərdə imkaniyiti bolmaydu, əlwəttə. Hərhalda əyaləqə nisbətən hujrining ələhıdə orun ikənliki, imkan kədər uni sərəmjan səkləx ərləring dikqitigə ərzydu.

«Küylarning Küyi»

(11) Ər-ayallıqta jinsiy jəhəttin baxka, muhəbbətni sözlər bilən ipadiləxkə tooqra kelidu. Təripligüdək pürsət bolsila Sulayman wə Xulamit yurt aldida bir-birini təripləydu. Gərqə ularning muhəbbətidə kəngülsizliklər boləjan bolsimu (Xulamit kərgən qüx, 4:1-8), Sulaymanning uni təripləydiğianlıqı bu ixtin əzgərmidi. U hək aldida hərgiz uni əyiblimidi.

Hər bir ayal öz eridin «Seni səyimən» degən sözni pat-pat anglaxka təxnadur (xunimu dəp ətimizki, hər bir balimu ata-anisining «Seni səyimən» degən sözini pat-pat anglaxka təxnadur).

Sulayman wə Xulamit daim özining arzu-həwəsliri wə həssiyatlarını bir-birigə eytidu. Huda ər-ayallarnı pərklək yaratqan; xunga: «Sən məndə qandək həssiyatning bar ikənlikini obdan bilixing kerək!» yaki «Mening nemə oylawatqanlığimni bilməmsən!» deyix, adəttə qong bir hatalik bolidu. Ərlər ayallarnı asan qüxinəlməydu, ayallarmu öz ərlirini asan qüxinəlməydu, bir-birini obdan qüxinix üqün tirixix kerək; xunga bir-birigə boləjan həssiyatlar, arzu-həwəslirini bildürüxkə ərkinlik wə pürsət yaritix kerək. Hər bir arzu-həwəslirining həmmisini kəndurup ketix natayin, əlwəttə; birək muhəbbətning birinqi baskuqi bir-birini anglax wə öz'ara qüxinixitn ibarəttur.

(12) (2:15) «Tülkilərnı tutuwalayli, yəni üzümzarlarnı buzuquqi kiqik tülkilərnı tutuwalayli»

Hər bir munasiwəttə muhəbbətni buzidiəjan, kərünüxtə «kiqik» boləjan məsililər bolidu. Xulamit tehi toy kilməstin ularning munasiwitidə muxundək məsililərnı baykap, bir tərəp kılıxka təxəbbus kılıxi bizgə yahxi ülgidur. Dostlukta yaki ər-ayallıqta məwjut boləjan məsililər əzlikidin hərgiz yokımaydu, əksiəq daim ədəp ketidu.

(13) Sulayman padixah bolup, məmlikət ixliri kəp boləjini bilən, Xulamitning təlipi boyiqə məhsus uningəja həmrəh boluxka wəqit ajrattı («yurtini yoklax», 7:11din baxlanəjan kısımnı kərüng). Hər bir ayal yoldixining əziga ayrim həmrəh boluxka wəqit ajritixioə mohtaj (hər bir balimu ata-anisining əzigə ayrim həmrəh boluxioə mohtaj).

(14) Xulamit Sulaymannı «dostum» dəp ataydu (biz «amrikim» dəp tərjimə kıləjan səz bu mənəni əziqigə alidu: 1:9, 1:15, 2:2, 2:10, 2:13, 4:1, 4:7, 5:2 wə 6:4). Bu səz ər-ayallıq munasiwətning kəng məniliklikini wə uningda boləjan birhil barawərlikni bildüridu; «dostum» degən səz, «səyginim» yaki «səyümlüküm»ning mənisdin kəng bolidu. Birək dostlukı yok, əz-ara həkikiy aləkə-parang bolmay, pəkət birhil «əmür sodisi» süpitidə bolup kəlgən qanqilioəjan ər-ayallıq munasiwətlər bardur?

(15) Ər-ayallar bir-birigə jinsiy muhəbbətni ipadiləxtə əginixkə təyyar boluxi kerək. Bundək pozitsiyə hərdaim Xulamitta, bolupmu erining muhəbbətitigə yengi əzgirix wə yengi səzgürlükni əks əttürüxtə ipadiləngən (5:2-8də hatiriləngən qüxtə kərünidu).

(16) Muhəbbətning «wəkti-saiti»ning muhimlikı, yəni jərisining mijəz-hulkı wə həssiyatlırioəja səzgür bolux kerəklikı kəp kətim taktlinidu (2:7, 3:5, 8:4).

(17) 4:12 Sulayman Xulamitka nomusini səkləioəjanlıqı üqün minnətdarlık bildüridu: **«Pəqətləngən bir baq mening singlim, mening jərəmdur; etiklik bir bulak, yepiklik bir fontandursən».**

Hudaning iradisi boyiqə, toy kilməstin jinsiy muhəbbətni «məxiək kılıx» bolmaydiğian ix. Həlbuki, yigit yaki kiz toydin ilgiri jinsiy gunah arkilik buləjanəjan bolsa, Hudaəja təxəkkür, Uning Məsihdə boləjan nijat-kutkuzuxi arkilik paklanduruluxning imkaniyiti yənıla bar.

«Küylarning Küyi»

«Xuning bilan birsi Məsihdə bolsa, u yengi bir yaritiloquqidur! Kona ixlar ötüp, mana, ҳамма ix yengi boldi!» (Injil, «2Kor.» 5:17).

(18) Hudaning bizga nesiwə qılqan hər bir yahxi sowqisi üqün Uningqa minnətdar bolayli, U hər birimizga baqlıqan muhəbbətkə ixinayli.

(Injil, «Yuhanna, 10:10) «Mən (Əysa) bolsam ular hayatlikka erixsun wə u hayatlik mol bolsun, dəp kəldim».

(Injil «1Tim.» 4:4) «Qünki Huda yaratqan həmmə nərsə yaxxıdur, ular təxəkkür eytixlar bilən qobul qılinsa, ularning heqkaysisini qəkləp rət qilixka bolmaydu».

(Injil «1Tim.» 6:17) «Bu zamanda bay bolqanlarqa məqrurlanmasliqni, tayanqusiz etkünqi bayliqka əməs, bəlkı biz bəhrimən boluxka həmmını bizgə sehiyliq bilən tolup taxqan halda təminliqı Hudaqa tayınıp ümid baqlaxni tapilioqin».

Sulaymanning hayatining keyinki künliri

Məzkur kitabta romantik muhəbbət wə uning mahiyitining Hudadin kəlgənliki təswirlinidu (8:6). Uningda yənə Sulayman wə Xulamit öz'ara sadıq boluxka wədiləxkənliki (8:6-7), xunglaxka Sulaymanning Xulamitni «atmix hanixi, səksən keniziki arisida» uning birdinbir həkikiy səygini dəp bayan qılqanliki hatirilinidu (6:8-9). Əmdi buni oquqanlar Sulaymanning hayatining keyinki tarihıqa əjəblinidu («Həkmət toplıoquqı» tiki «qoxumqə səz» imizdimu biz buning üstida tohtalduq).

Sulaymanning keyinki tarihi Təwrattiki «1Pad.» 10-11-bablardin tēpilidu; tēwəndə biz bu yərlərdin bəzi sēzlərnı nəqıl kəltürimiz. Uningdin awwal Huda Israil padıxahlirıoqa qalduroqan pərmanlarning bəzilirini kərəyli:

«Qan.» 17-babtin, 17-19: —

«Padıxah kəp ayallarnı öz əmrıgə almasliki kərək; bolmisa uning kəngli ezip ketixi mumkin. U əzi üqün altun-kümüxnı kəpəytməsliki kərək.

Padıxahlıq təhtigə oltoqınida u əzi üqün Lawiy kahınlarning aldida muxu qanunni bir dəptərgə kəqürüp pütüxi kərək. Xu dəptər uning yenida daim boluxı wə uni əmrining barlıq künlridə okuxı kərək; xundak qılsa u Pərwərdigar Hudasadın qorqup, muxu qanunning sēzli ri wə bəlgilimilirini tutup ularqa əməl qilixni əginidu...».

«1Pad.» 10-11-bablardin: —

«Sulayman padıxah yər yüzidiki barlıq padıxahlardin baylıqta wə danalıqta üstün idi. Huda Sulaymanning kəngligə salqan danalıqnı anglax üqün yər yüzidikilər həmmisi uning bilən didarlıxıx arzusi bilən kələtti. Kəlgənlərnıng həmmisi öz sowqitini elip kələtti; ular kümüş qaqa-kuqılar, altun qaqa-kuqılar, kiyim-keqəklər, dubuloqa-sawutlar, tetitqular, atlar wə keqirlarnı elip kələtti. Ular hər yili bəlgilik miqdarda xundak qılatti.

Wə Sulayman jəng hərwiliri wə atlıq əskərlərnı yioqdi...

Padıxah Yerusalemda kümüşni taxtək kəp qildi...

(11-bab)

Lekin Sulayman padıxahning kəngli Pirəwnning kizidin baxka kəp qət'əllik ayallaroqa, jümlidin Moabi, Ammoni, Edomi, Zidoni, Hıttı ayallirıoqa qüxkənidi. Pərwərdigar əslidə muxu əllər toqrulux Israilaroqa: «Uların qızlırını izdəp barmanglar, wə ularni silərnıngkilərgə

«Küylarning Küyi»

kirgüzmənglar; qünki ular qoqum kengülliringlarni öz məbudlirioja azduridu» dəp agahlandırılan. Biraq Sulaymanning kengli dəl xularoja baqlandi. Uning yettə yüz ayali, yəni hanixi wə üç yüz keniziki bar idi; uning ayalliri uning kenglini azdurup buruwətkənidi.

Xundak boldiki, Sulayman yaxanoqanda, uning ayalliri kenglini baxka ilahlaroqa azdurup buruwatti; xuning uqun uning kengli atisi Dawutningkidak Pærwærdigar Hudasioqa mutlek sadik bolmide.

Xunga Sulayman Zidoniylarning mabudi Axtarotni, Ammoniylarning yirginqlik mabudi Milkomni izdidi; xuning bilan Sulayman Pərwərdigarning nəziridə rəzillik qildi; u atisi Dawut Pərwərdigarqa əgəxkəndək izqillik bilan əgəxmidi.

Andin Sulayman Yerusalem aldidiki edirlikta Moabiylarning yirginqlik mabudi Kemox ham Ammoniylarning yirginqlik mabudi Milkom uqun bir «yukiri jay»ni yasidi; xuningdek ezining mabudlirioqa huxbuy yakidoqan wa kurbanlik kilidioqan harbir qat'allik ayali uqunmu u xundak kildi; xunga Pərwərdigar Sulaymandin ranjidi; qarqa U uningoqa ikki qetim korungən bolsimu, wə uningoqa dəl muxu ix toqruluk, yəni baxka ilahların izdiməslikni tapilioqan bolsimu, uning kengli Israilning Hudasi Pərwərdigardin aynip ketti; u Pərwərdigarning tapiliojiniyoqa əməl kilmidi. Xuning uqun Pərwərdigar Sulaymanoyo mundak dedi: —

«Sən xundak kiliwerip, Mening sanga buyruqan əhdəm bilən bəlgilirimni tutmioqining üqün, Mən jəzmən padixahlıknı səndin yirtiwetip hizmətkaringoşa berimən»».

Biz: — «Undak qorqunqluk bir «teyilip ketix» qandakmu mumkin bolsun?» dēp soriximiz mumkin. Huda Sulaymanoʻja Xulamitni («Sulayman hanim» — «Xulamit»ni xundak tərjima qilqili bolidu) uning həkikiy yar boluxka təkdim qilqan dēp ixinimiz. Xulamitning kiki peilliki, ēz həkikgē bolqan hēmiti (6:12) uni Sulaymanoʻja «mukəmməl yardəmqi həmrəh» boluxka layik qilqan; uning Sulaymanning hērdaim ēz pukraliri bilən bolqan munasiwət-alakisini saqlaxka, uni yukiri mənəptə olturquqi hərbirsı uqraydiqan hətərdin, yəni həkawurluktin saqlaxka toluk salahiyiti bar idi. Gərqə Sulaymanda zor danaliki bolqini bilən, uningqə təkdim qilqan həmmə imtiyazlar bolqini bilən, uning kēz aldida Təwrattiki nurojun kisimlar bolqini bilən, pəyoqəmbərlər uningqə alahidə yətküzgən səzlər bolqini bilən, Pərwərdigar biwasitə ikki kətim uningqə kərūngini bilən («1Pad.» 3:5-15, 9:1-9), Huda uningqə bekitkən xundakla ēzini tolimu səyngən layik həmrəhi bolqini bilən, yiqip eytkanda uningqə bu dunyada tiligudək barlik bəht-bərikətlərnin həmmisi təkdim qilinoqini bilən — u yənila Pərwərdigarning yolidin qiki kətti.

Bu adomni hækikiy æþblændürüdiöjan bir hädisä, hæmmimiz uningdin qongkur sawak-agah eliximizöja tooqra kelidu. Bizgä «Pænd-näsihätler» degän uluq kitabida «**Pærwædigardin kørkux danalikäning baxlinixidur**» dæp eytkän kixining özi Pærwædigardin äymnixtin täzdi. Bærhæk, Yærämiya pæyöämbær degendäk: «**Kælb hæmmidin aldamiq wæ uning dawasi yökür. Kimmu uni qüxinäslusun!**». Rosul Pawlus:

««Mən etiqadta qing turuwatimən» degən kixi özining yikilip ketixidin həzi bolsun» – dəp
agah beridu («1Kor.» 10:12).

Əgər siz bugün Məsih arqılıq Hudaning etiqadida turoqan bolsingiz, Hudaqqa təxəkkür eyting — birəq hərgiz özingizni «yikilip kətkən» Sulaymandin yaki «Hudaning iltipatinin sundurulqan» yurtdaxliri bolqan Yəhudiy həlkidin artuq qəqliməng.

«Küylarning Küyi»

Injil, «Rim.», 11:20-21 «**Tooqra, ular etiqadsizliktin sunduruldi; sən bolsang, etiqading bilən tik turisən; biraq uningdin maoqrurlanma, əksiqə Hudadin qorq!** Qünki Huda əyni waqtida **bu dərəhning öz xahirini** (Sulaymandək barliq imtiyazliri boloqini bilən, etiqat kilixni rət qiləjan Yəhudiylarni) **ayimiəjanikən, senimu ayimasliki mumkin**» (tirnəq iqidiki söz özimizningki).

Injil «1Kor.» 10:12: —«**Mən etiqadta qing turuwatimən**» degən kixi özining yiqilip ketixidin **hezi bolsun**».

Həmmimizni Sulaymanningidək teyilixtin saqlaydioqan addiy bir ix — hər küni Hudaning sөzidin, yəni Muxəddəs Kitabtin bir kismni (öz tilida, əlwəttə) oqup uning üstidə azraq oylinixtin ibarət (yukirida, «Qan.» 17:19ni kərüng).

Huda həmmimizni saqlisun — wə arimizdiki bala-qəkilik boloqanlarəqə aililik turmuximizdiki barliq ixlirimizning təmigə Öz xad-huramlıqı wə aram-hatirjəmlikini selix üqün Özining Məsihdə boloqan xərtsiz, tilsimat muhəbbitini ata qiləy!